

TÁRKI-TUDOK

Tudásmenedzsment és Oktatáskutató
Központ Zrt.

PEDAGÓGUS 2010

Pedagógusok időmérleg vizsgálata

Kutatási zárójelentés

2010. április

A tanulmány az Oktatási és Kulturális Minisztérium és a Pedagógusok Demokratikus Szakszervezete megrendelésére készült, a 4969-26/2009. számú szerződés alapján.

A kutatást vezette: Lannert Judit

Kutatási asszisztens: Juhász Judit

Kutatási koncepció és kérdőív véglegesítésében közreműködő konzulensek: Brassói Sándor, Gáti Annamária, Kerpen Gábor, Kertész Ágnes, Mendrey László, Lannert Judit, Paszkoszné Kulcsár Andrea, Sági Matild, Sinka Edit, Varga Mária Beáta

Kvantitatív háttér tanulmányok szerzői: Gáti Annamária, Hajdu Tamás, Horn Dániel, Lannert Judit, Varga Júlia

Kvalitatív munkacsoportot vezette: Sinka Edit

Esettanulmányok szerzői: Buda Mariann, Nagy Mária, Németh Szilvia

Interjúkat készítették: Bordás Andrea, Böheim Gábor, Ceglédi Tímea, Gyimes István, Kisfalusi Dorottya, Kiss Nikoletta, Kovács Nikolett, Mihály Orsolya, Murvai Ervin, Németh Szilvia, Páthy-Dencső Blanka, Szalma Ivett, Tajti Éva

Adatfelvételt irányította: András Zoltán, Páthy-Dencső Blanka

Adatfelvételt végezte: TÁRKI adatfelvételi osztály

Köszönetnyilvánítás

A Pedagógus 2010 kutatás során több mint háromezer pedagógust és több mint kétszáz intézményvezetőt kérdeztünk különböző módokon (on-line naplózás, papíros kérdőív, személyes interjú) munkaterhelésükről. A kutatás során több adatbázis, 59 interjú és 10 háttér tanulmány készült. A pedagógusok terheléséről ilyen részletes és alapos információ eddig még nem állt rendelkezésünkre Magyarországon. Egy ilyen nagy munka sikere, mint általában, több ember és intézmény munkáján és eredményes együttműködésén múlik. Éppen ezért szeretnék itt köszönetet mondani legelsősorban azoknak a pedagógusoknak, akik bokros teendőik mellett is hajlandóak voltak két héten át tölteni a kérdőívet. Ugyanígy köszönjük az intézményvezetők segítségét, akik felismerve a kutatás jelentőségét, segítettek a pedagógusok meggyőzésében és személyesen is rendelkezésünkre álltak, hogy megosszák velünk tapasztalataikat, mint munkahelyi vezetők. Köszönet illeti a Pedagógusok Demokratikus Szakszervezetét és az Oktatási és Kulturális Minisztériumot, akik anyagi támogatása nélkül ez a kutatás nem jöhetett volna létre. Személyes köszönet illeti a kutatás ötletének gazdáját, a PDSZ-t, és vezetőjét, Kerpen Gábort, akiknek kitartása révén így igazi tények kerülnek az oktatáspolitikai asztalára. Külön köszönet illeti a PDSZ munkatársait, akik a kutatás folyamán tevőlegesen is segítettek az iskolák meggyőzésében és informálásában. Köszönet illeti az OKM azon munkatársait, Brassói Sándort és Paszkoszné Kulcsár Andreát, dr. Varga Mária Beátát, akik közreműködtek abban, hogy a kutatási koncepció és a kérdőívek minél megalapozottabbak legyenek. Szeretném megköszönni a TÁRKI Adatfelvételi osztályának is áldozatos munkáját, amivel ezt a kutató és kérdezett számára egyaránt újszerű vizsgálatot lebonyolították. Szeretném megköszönni minden közreműködő kutató munkáját is, de elsősorban közvetlen kollégáimét, akik vállalták, hogy több héten át reggeltől estig telefonügyeletet tartva folyamatosan segítik és informálják a pedagógusokat.

Lannert Judit

PEDAGÓGUS 2010
KUTATÁSI ZÁRÓJELENTÉS

Vezetői összefoglaló	5
A kutatásról	8
A kutatás célja	8
A kutatás jelentősége	9
A minta és a válaszadási arány	9
A kutatás eredményei a pedagógusokról	11
Általános kép	12
Életkor és nemi megoszlás	12
Foglalkoztatási viszonyok	13
Óraszámok és órakedvezmény	15
A munkaterhek intenzitása (tantárgy- és tanulócsoporthoz)	16
Tevékenységstruktúra	17
A munkaterhelés egyéb tényezői (utazás, továbbképzés)	19
A pedagógusok által érzékelt problémák	20
A pedagógusok fizikai környezete	22
Pedagógus időmérleg adatok	23
Heti teljes munkaterhelés	23
Tevékenységstruktúra	24
Életkor, nem és beosztás szerinti különbségek	24
Utazás	27
Heti munkaterhelés tantárgyak szerint	27
Munkaterhelés intézményméret és iskolatípus szerint	28
Kiemelt tevékenységek (adminisztráció, felkészülés, értékelés, továbbképzés, szülővel való kapcsolat)	29
A kutatás eredményei az óvodapedagógusokról	32
Általános kép	32
Életkori és nemi megoszlás	32
A pályán töltött idő	32
Foglalkoztatás, heti óraszám, túlóra	33
Az óvodai csoport jellege és nagysága	34
Időmérleg vizsgálat	35
Heti teljes munkaterhelés	35
Tevékenységstruktúra	35
Iskolavezetés és a pedagógusok munkaterhelése	36
Vezetői stratégia	36
A szervezeti integráció hatása	42
A fejlesztések hatása	43
Összegzés	45

Vezetői összefoglaló

A *Pedagógus 2010* kutatást az Oktatási és Kulturális Minisztérium, valamint a Pedagógusok Demokratikus Szakszervezete megbízásából, a TÁRKI-TUDOK ZRT. végezte. A kutatás célja a közoktatásban dolgozó pedagógusok (óvodában, általános iskolában, szakiskolában, szakközépiskolában, gimnáziumban vagy többcélú intézményben pedagógus munkakört (is) betöltő alkalmazottak) munkaidejének, feladatainak és szakmájukkal összefüggő terhelésének részletes, tényszerű kimutatása volt. A kutatás eredményeképpen a pedagógusok különböző munkatevékenységekkel eltöltött idejét mértük. Az eredmények heti munkaórán jelennek meg, tevékenység-típus és pedagógus/intézmény típus szerinti bontásban is. Az adatgyűjtés 2010 márciusában történt. Összesen 3380 pedagógus vett részt az adatgyűjtésben. Így az elemzések 148 iskolában 2807 tanító és tanár, valamint 100 óvodában 573 óvodapedagógus kétéves időmérleg-naplózásának adataira támaszkodnak.¹

Az osztálytermi pedagógusok heti átlagos munkaterhelése 51 óra. Ez két külföldi mérés alapján megfelel a nemzetközi terhelési adatoknak², de (akár még iskolán belül is) jelentősen szóródik.³ Sok a túlterhelt pedagógus, amivel párhuzamosan jelentős alulterhelés is megfigyelhető: a válaszadó pedagógusok 5,4 százaléka egy héten 35 óránál kevesebbet dolgozik, 17,1 százalékuk pedig 60 órát vagy többet.

A nemzetközi trendeknek megfelelően, a magyar pedagógusok is kb. a teljes munkaidejük harmadát töltik osztálytermi tanítással, és heti 3 órában adminisztratív feladatokat látnak el. A válaszadó pedagógusok egy héten átlagosan 18,5 órát töltenek osztálytermi tanítással, 1,9 órát nem osztálytermi tanítással (pl. korrepetálás, szakkör), 11,9 órát fordítanak előkészületekre és felkészülésre. A pedagógus munkakörbe tartozó, nem tanítási feladatokkal (pl. diákok felügyelete, kísérése, étkeztetése, fogadóórán való részvétel, szülőkkal való kapcsolattartás, osztályfőnöki tevékenység, stb.) 9,5 órát töltenek, az iskolamenedzsmenttel kapcsolatos tevékenységekkel 3,2 órát foglalkoznak, míg egyéni professzionális tevékenységre (pl. továbbképzés, önképzés) 6,1 óra jut hetente.

A pedagógusok - az országos oktatáspolitikai kritikáján túl - második legnagyobb problémájának a munkaterhelést érzik. Az osztálytermi pedagógusok 57%-a érzi problémájának a munkaterhelés nagyságát, 43%-uk szerint nagy problémát okoz a munkaidő-terhelés aránytalan elosztása, és közel ennyien (39%) számoltak be arról, hogy jelentős problémát jelent számukra a pedagógus munkát segítő alkalmazottak hiánya.

¹ A vizsgálatba bekerült pedagógusok kor és nemi megoszlása megegyezik az országgal. A vizsgálat a pedagógusok két héten át tartó on-line időmérleg naplózás formájában történt önbevallásán alapszik.

² A hasonló időmérleg kutatások az angol és osztrák pedagógusok körében hasonló terhelést találtak, az osztrák pedagógusoknak 2000-ben 46-52 óra közötti, az angol pedagógusoknak 2009-ben 50-58 óra közötti volt a heti terhelése. Az OECD adatok alapján a kötelező óraszámok és tanítási hetek szorzatából számított terhelés nálunk az alacsonyabbak közé tartozik.

³ Fontos tudni, hogy a munkaterhelés időmérleg vizsgálattal való feltérképezése annak módszertanából fakadóan – részben, mert minden szakmai tevékenység fellistázódik, részben pedig azért mert a hétvégi szakmával kapcsolatos tevékenység is felmérésre kerül – szükségszerűen magasabb óraszámhoz vezet, mint a heti kötelező munkaidő. Ezt két külföldi mérés alátámasztja (Helen Angle, Alice Fearn, David Elston, Claire Bassett, and Stephen McGinival (BMRB Social Research): Teachers' Workloads, Diary Survey 2009; Research Report DCSF-RR159; LehrerIn 2000. Arbeitszeit, Zufriedenheit, Beanspruchungen und Gesundheit der LehrerInnen in Österreich (Wien, Oktober 2000)).

A magyar pedagógusok heti munkaideje, és óraterhelése tehát a nemzetközi átlagnak megfelelő, az osztálylétszámok a nemzetközi átlag körül mozognak⁴, a tanárok mégis kiemelkedő mértékben elégedetlenek a munkaterhelésükkel. Tovább növeli az ellentmondást, ha azt is hozzátesszük, hogy Magyarországon nemzetközi átlag feletti az 1000 gyerekre jutó pedagógus létszám⁵ és a magyar pedagógusok éves nettó óraterhelése a legalacsonyabbak között van Európában, különösen alapfokon. Ez a látszólagos paradoxon nem abból adódik, hogy a pedagógusok rosszul mérnék fel saját munkaidő-terhelésüket, és nem magyarázható pusztán a munkaidő-terhelés iskolán belüli aránytalan elosztásával sem. A magyar pedagógusok terhelésérzetét egyrészt erőteljesen befolyásolja, hogy a többletteljesítmény nincs megfelelően kompenzálva, másrészt, az is erősítheti, hogy nincsenek segítők az iskolában, így nagyon sok olyan feladat is rájuk hárul, ami más jellegű szakmai felkészültséget (is) kíván⁶, vagy ami nem kíván feltétlenül magas szintű szaktudást, ezért nyűgnek, tehernek, túlzott munkaterhelésnek érzik a pedagógusok.

A pedagógusok leginkább az adminisztrációs/szervezési munkákat érzik tehernek az iskolában. Egy teljes munkaidős osztálytermi tanár átlagosan hetente 3,5 órát tölt adminisztratív tevékenységekkel, a diákok felügyeletével hetente átlagosan 1,3 órát tölt, dolgozatjavításra, szöveges értékelések írására pedig hetente átlagosan 3,6 órát szánnak. Ezek a "segéd-feladatok" a pedagógusok teljes munkaidejének kb. 16 százalékát teszik ki.

Ezzel szemben, szakmai továbbfejlődésre a teljes munkaidejű osztálytermi pedagógusok hetente átlagosan 3 órát töltenek, jelentős szóródással: A válaszadók 36 százaléka egy átlagos héten nem fordít időt továbbképzésre, míg 20 százaléka legalább 5 órát tölt ilyen irányú tevékenységekkel, és nem ritka a heti 8-10 óra sem. A továbbképzésre fordított időn belül elenyésző részt képvisel az intézményen belüli és kívüli hospitálás, vagy a szervezett továbbképzés, legnagyobb arányban önképzés formájában valósul meg a szakmai továbbfejlesztés. Általában nagy diszkrépancia figyelhető meg a szervezett továbbképzések témakörei, és a szakmai továbbfejlődés igényelt témakörei között.

Egy pedagógus számára átlagosan 2,32 m² hely jut a tanári szobában, azonban ez az átlag meglehetősen nagy szóródást is mutat. Egy pedagógusra pedig átlagosan 0,61 m² íróasztal jut a tanári szobában. A pedagógusok 1 százalékának nincs lehetősége számítógéphez jutni a munkahelyén, 54 százalék szerint a pedagógusok számára fenntartott számítógépek száma megfelelő, 44 százalék szerint viszont nem. Az osztályterem méretével és a világítással a pedagógusok többsége elégedett, de mindössze a pedagógusok ötöde számolt be arról, hogy van az iskolában a pedagógusok számára fenntartott, külön helyiség kikapcsolódásra és a pedagógusok számára fenntartott higiéniai lehetőségekkel kapcsolatban is igen magas arányban (41 százalék) fejezték ki elégedetlenségüket.

Összességében tehát a magyar iskolákban kedvezőtlen munkahelyi struktúra alakult ki, ami egyszerre pazarló, drága (hiszen viszonylag sok pedagógus van a rendszerben), növeli a leterheltség érzetét, rontja a munkakörülmények észlelt minőségét (hiszen a pedagógusokra nagyon sok alacsonyabb szaktudást igénylő munka hárul) és a fizikai infrastruktúrát tekintve

⁴ Alapfokon az átlagos osztályméret Magyarországon 20 (21,4 az OECD átlag, 20,2 EU19 átlag), alsó középfokon 21,2 (23,4 OECD átlag, 22,1 EU19 átlag)(Education at a Glance, 2009)

⁵ Ez az egyes országok eltérő közoktatási feladatai és statisztikai rendszerei miatt nem teljes mértékben összehasonlítható. A magyar pedagógusok 7 százaléka van GYES-en, ők azok, akiket pedagógusként regisztrálnak, de fizikai értelemben nem tanítanak. 13 százalék körüli arányban vannak azok a pedagógusok, akik napközis tevékenységet is folytatnak, így náluk sem korrekt a pedagógus/diák arány egy az egyben való számítása.

⁶ Különösen az integrált oktatás tekintetében.

is vannak kedvezőtlen adottságok. Nemcsak az iskolák között, de az iskolán belül is nagyon egyenlőtlen az egyes pedagógusok munka-terhelése), és nem is hatékony (mert a kisegítő jellegű munkák a magas szintű szakmai tevékenységtől veszik el az időt). A munkaterhek egyenletesebb elosztása mellett a teljesítmények megfelelő értékelése és az azzal harmonizáló differenciált bérezés, valamint a megfelelő (középszintű) szakmai asszisztencia alkalmazása jelentősen javíthatná a munkával kapcsolatos elégedettséget és az iskolai munka hatékonyságát a magyar iskolákban.

A kutatásról

A kutatás célja

A Pedagógus 2010 kutatást az Oktatási és Kulturális Minisztérium, valamint a Pedagógusok Demokratikus Szakszervezete megbízásából, a TÁRKI-TUDOK ZRT. végezte. A kutatás célja a közoktatásban dolgozó pedagógusok munkaidejének, feladatainak és szakmájukkal összefüggő terhelésének részletes, tényszerű kimutatása volt.

A felmérés a korábbi kutatásokban még nem feltárt szegmensekre fókuszált, úgymint:

- a pedagógusok osztálytermi órákon kívüli, munkakörrel kapcsolatos tevékenységeinek tartalmi elemei:
- az osztálytermi órák felosztásának szerkezete
- a nem tantermi szakórák (pl. szakkörök) helye, időtartama, jellege
- az iskolára ráakódott „plusz terhek” súlya a pedagógusok munkaterhelésében
- az intézményen kívüli, de a pedagógiai munkával kapcsolatos szaktevékenységek struktúrája, ezen belül elkülönítve a tanulókkal végzett, és a nem tanulókkal végzett szaktevékenységeket.

Ahhoz, hogy feltáruljon a pedagógusok munkaterhelésének mélyebb struktúrája, hogy részletesebben, és megbízhatóan tudjuk feltérképezni a pedagógusok osztálytermi órákon kívüli, munkakörrel kapcsolatos tevékenységeinek szerkezeti és tartalmi elemeit, a tantermi és nem tantermi órák felosztásának szerkezetét, az intézményen kívüli, de a pedagógiai munkával kapcsolatos szaktevékenységek struktúráját, módszertani megújulásra volt szükség. Ezek az igények együttesen hívták életre a jelen kutatást, amely Magyarországon egyedülálló, és nemzetközileg is unikális módszerrel, a munkakörrel kapcsolatos tevékenységek két hetes időmérleg-naplóztatásával tárja fel a munkával kapcsolatos munkaidő-terhelés nagyságát és szerkezetét. A felmérés során az intézmény, és a pedagógusok egyéni jellegzetességeit feltáró kérdőíves adatfelvételt követően a vizsgálatban részt vevő intézmények pedagógusai két hétig napi rendszerességgel, online módszerrel időmérleg-naplót vezettek.

Az időmérleg napló kiegészült egy 30 perces „alap-kérdőívvel”, amely a pedagógus demográfiai jellemzői, képzettségével és munkaviszonyával kapcsolatos „szokásos” alap-információkat, a pedagógusok munkakörülményeivel kapcsolatos tényeket és percepciókat és a munkaterheléssel, munkakörülményekkel kapcsolatos attitűdöket tárta fel.

A pedagógusok időmérleg-naplója és kérdőíve mellett az intézményvezetők körében is készült egy kb. 15-20 perc kérdezési idejű kérdőíves adatfelvétel, ahol az iskola általános, és a vizsgált témakörre vonatkozó speciális jellemzőit, az iskola szervezeti jellegzetességeit, a társadalmi környezet jellegzetességeit, a tanárok munkakörülményeivel kapcsolatos tényeket és az iskolavezetés tanári munkaterheléssel és munkakörülményekkel kapcsolatos attitűdjeit illetve stratégiáit vizsgáltuk.

Az intézményvezetői kérdőív, a pedagógus alap-kérdőív és a munkaidő-napló kérdéseit a Megrendelő által megbízott szakemberekkel való konzultációt követően alakítottuk ki.

A vizsgálat célcsoportját valamennyi főállásban, teljes-, vagy rész munkaidőben, pedagógus munkakörben (is) dolgozó, óvodai-, tanórai feladatot (is) ellátó pedagógus képezte -

mindazok, akinek a közoktatási törvény szerint meghatározott kötelező órája van az adott óvodában, általános iskolában, szakiskolában, szakközépiskolában, gimnáziumban, többcélú intézményben.

A kvantitatív kutatás kiegészül egy, az intézmények 10%-os almintáján végzett kvalitatív kutatással. Ennek során az almintába bekerült intézmények vezetőivel félig strukturált interjú készült, amelynek eredményeképpen a kérdőíves módszerrel nem standardizálható információkat, ismereteket tártuk fel. A mintegy 30 vezetői interjú mellett 10 intézményben pedagógusokkal is készítettünk interjúkat. A kvalitatív adatokat három esettanulmányban dolgoztuk fel, ahol az egyik esettanulmány a vezetői stratégiákat tárja fel, a másik kettő pedig egy-egy speciális iskolacsoportban – egyik a fejlesztésekben részt vevő iskolák csoportja, a másik a több telephellyel rendelkező szervezeti integráción átesett intézménycsoport – vizsgálja a pedagógus munkaterhelés alakulását és a hatékony pedagógusi munkakörülmények kialakításának lehetőségeit.

A kutatás jelentősége

A kutatás egyik legnagyobb jelentőségét az adja, hogy annak ötlete az egyik pedagógus szakszervezettől eredt és ezt a kezdeményezést az oktatási tárca is felkarolta. Ez annak jele, hogy a hazai szakmapolitika szereplői egyre inkább felismerik a tényeken alapuló politika jelentőségét.

Újszerűnek tekinthető a vizsgálat, mivel a legkorszerűbb on-line technológiát alkalmazta és erőteljesen épített a pedagógusok digitális írástudására.

Ilyen jellegű – két héten át tartó naplózás – időmérleg vizsgálat Magyarországon még a pedagógusok körében nem folyt. Ugyanakkor a vizsgálat nem minden előzmény nélküli, hiszen a pedagógusok munkaterhelését feltáró jelleggel már vizsgálta a TÁRKI-TUDOK egy korábbi, 2008 őszen folytatott kérdőíves felmérése. Ennek a kutatásnak az eredményeire is tudott támaszkodni a mostani időmérleg kutatás.

Végül, de nem utolsósorban, a kutatásnak – a megrendelők jóvoltából – az is az érdeme, hogy nem csak az iskolákban, de az óvodákban dolgozó pedagógusokra is kiterjed. Az óvodapedagógusok munkaterheléséről ez az első hazai vizsgálat.

Egy ilyen újszerű kutatás természetes módon nehézségekbe is ütközik, így leginkább az óvodapedagógusok körében okozott nehézséget az on-line technika újdonsága és az ahhoz szükséges eszközök (számítógép, internetkapcsolat) hiánya. A két héten át tartó naplózás komoly erőfeszítéseket kívánt a pedagógusok részéről, így a válaszadási hajlandóságot ez is erősen befolyásolta és a kutatás rendelkezésére álló rövid idő (három hónap), valamint a 2010-es választások közelsége sem jelentett könnyebbséget. Mindezek ellenére nemzetközi mércével mérve is igen jó válaszadási arányt és mintanagyságot sikerült elérni.

A minta és a válaszadási arány

A vizsgálat elsődleges mintavételi egysége az oktatási intézmény volt, amelyek rétegzett, véletlen, valószínűségi mintavételi eljárás során kerültek a mintába. Explicit rétegző szempontok voltak a feladatellátási hely típusa, a településtípus (város, falu), míg implicit rétegző szempont volt a régió és a pedagógusszám.

A kutatásban a nagymintás felmérést megelőzte egy pilot vizsgálat, amely teszt-felmérésbe 20 intézmény került be. A pilot vizsgálat célja az előzetes kérdőív és a programozás tesztelése, valamint az adatfelvételi folyamat modellezése volt.

A Pedagógus 2010 kutatás adatfelvétele 2010. február 25-től április 9-ig tartott.

A mintába került intézményeket postai úton elküldött felkérő levéllel értesítettük a munkáról, és kértük meg az együttműködésre. Ezt követően kérdezőbiztosaink személyesen keresték fel az intézményvezetőket és kértek engedélyt a felmérés elvégzéséhez.

A kérdezőbiztosok és a kutatóintézet munkáját az adott intézményben, helyben kijelölt koordinátor is segítette, akik jellemzően az igazgató által kijelölt pedagógusok voltak. Rajtuk keresztül tartották a pedagógusok és a kutatóintézet a kapcsolatot az időmérleg-napló töltésének időszakában. A vizsgálat fontos része volt az is, hogy a vizsgálatban részt venni kívánó intézményekben a pedagógusokat a kérdezőbiztos betanítás formájában felkészítse a naplózásra. A pedagógusok részére további segítséget jelentett a TÁRKI-TUDOK honlapján létrehozott Pedagógus2010 felület, ahol az online kitöltést Kitöltési útmutatóval, kézikönyvvel segítettük, ezen felül telefonon, e-mailben és skype-on is folyamatosan rendelkezésre álltak a kutatóintézet munkatársai a segítséget vagy információt kérő pedagógusoknak.

A főcímen mintába bekerült 300 intézmény közel fele vállalta az együttműködést. A többi intézmény helyett pótcímet kellett venni. Az intézményi szintű válaszadási ráták elemzése rámutatott arra a tényre, hogy az intézményi szintű válaszadási hajlandóság réteg-specifikus: ha egy intézmény megtagadta az együttműködést, akkor meglehetősen nagy valószínűséggel az azonos rétegbe tartozó (tehát azonos intézményi sajátosságokkal rendelkező) pótcím-intézmény is megtagadta az együttműködést, és nem ritkán a második pótcím-intézmény sem vállalta a kutatásban való részvételt. Ennek eredményeképpen az intézményi szintű válaszadási ráták a következőképpen alakultak (1. táblázat):

	Összes intézmény	Óvoda	Iskola
Felkeresett intézmények ⁷ száma (fő-, vagy pótcímen)	534	175	359
Együttműködő intézmények száma	248	148	100
Kooperáló intézmények, %	46	85	28

1. táblázat – Felkeresett és együttműködő intézmények száma

Intézményi szinten tehát összességében 46%-os teljes válaszadási rátát sikerült elérni, amely 51%-os főcím-szintű intézményi válaszadási rátából, és 39%-os pótcím-szintű válaszadási rátából tevődött össze.

Ez a válaszadási ráta megfelel a nemzetközi trendeknek. A kutatás mintájául szolgáló „Teachers’ Workloads Diary Survey” (amelyet Angliában és Wales-ben évente végeznek el a „gyerekek, iskolák és családok minisztériuma” megbízásából) ehhez hasonló intézményi válaszadási rátákat tud elérni, s e vizsgálat végzői is azt tapasztalták, hogy az intézményi szintű válaszadási ráták réteg-specifikusak. Ők 2009-ben 37%-os teljes intézményi szintű válaszadási rátát tudtak elérni, jelentős intézmény-típus szerinti szórással: az általános iskolák

⁷ Tagintézményekkel együtt

53%-a, a középiskolák 22%-a, míg a speciális iskolák 75%-a működött velük együtt a 2009 évi kutatás során.

A pedagógusok on-line kitöltését naponta ellenőriztük és az iskolai koordinátorok felé napi rendszerességgel közvetítettük ezeket az információkat és jeleztük az elmaradásokat. Mindezen erőfeszítésnek köszönhetően a mintába bekerült intézményekben a pedagógusok részvételi aránya 54%-os volt (2. táblázat).

	Összes intézmény	Óvoda	Iskola
Kooperációt vállaló intézményekben a pedagógusok száma	6223	653	5570
Együttműködő pedagógusok száma	3380	573	2807
Pedagógus szintű válaszadási ráta, %	54%	88%	50%

2. táblázat – Válaszási ráta

Végeredményben a kutatás során a következő válaszadási eredményeket sikerült elérni (3. táblázat):

	Kooperáló intézmények száma, összesen	A mérésben részt vevő pedagógusok száma összesen
Iskola	148	2807
Óvoda	100	573
Összesen	248	3380

3. táblázat – A kutatásban részt vevő intézmények és pedagógusok száma

Összességében tehát 46%-os intézményi szintű, és 54%-os pedagógus szintű válaszadási rátával sikerült elérni, hogy az eredeti mintavételi tervben szereplő több mint 6000 pedagógus közel fele együttműködött, és részt vett a kutatásunkban, aminek eredményeképpen **248 intézményben 3380 pedagógus adatait tudtuk megbízható módon mérni.**

A válaszadási arány nemzetközi szinten is átlagosnak tekinthető, **a minta nagysága pedig (még így is) jelentősen meghaladja az általunk figyelembe vett, és etalonnak tekintett nemzetközi mérések mintanagyságát.** A kutatás mintájául szolgáló „Teachers’ Workloads Diary Survey”-ben például összesen 169 iskola 2170 pedagógusának adatait elemezték.

A kutatás eredményei a pedagógusokról⁸

A kutatás eredményei egyrészt megerősítik a már korábbi kutatások eredményeit (TALIS, Pedagógus munkateher vizsgálat TÁRKI-TUDOK), összhangban állnak a nemzetközi eredményekkel és tendenciákkal is, de sok újat is hoztak.

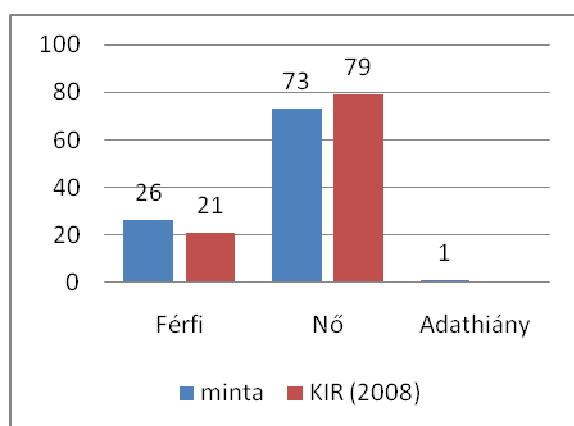
⁸ A pedagógusok (tanítók, tanárok és óvodapedagógusok) munkaterheit összefoglaló részek Gáti Annamária és Hajdu Tamás elemzésein alapszanak.

Általános kép

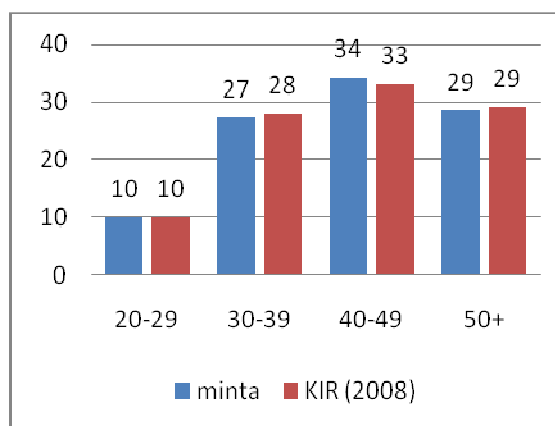
Életkor és nemi megoszlás

A Pedagógus 2010 kutatásban válaszoló pedagógusok közel háromnegyede nő, egynegyede pedig férfi volt (1. ábra). Életkor szerinti megoszlás szerint a válaszadók több mint harmada 41 és 49 év közötti, közel 30 százaléka pedig 50 év fölötti. A 30 év alattiak mindössze a válaszadók tizedét teszik ki (2. ábra).

Az életkor szerinti megoszlás nagyjából a közoktatási statisztikában is fellelhető arányokat közelíti, nagyobb eltérés a nemek szerinti megoszlásban látható. A válaszadó pedagógusok körében a férfiak aránya valamivel magasabb, a nők aránya pedig valamivel alacsonyabb, mint a közoktatási adatbázisban található adatok.

1. ábra–A pedagógusok megoszlása nemenként (%)
N-minta: 2807

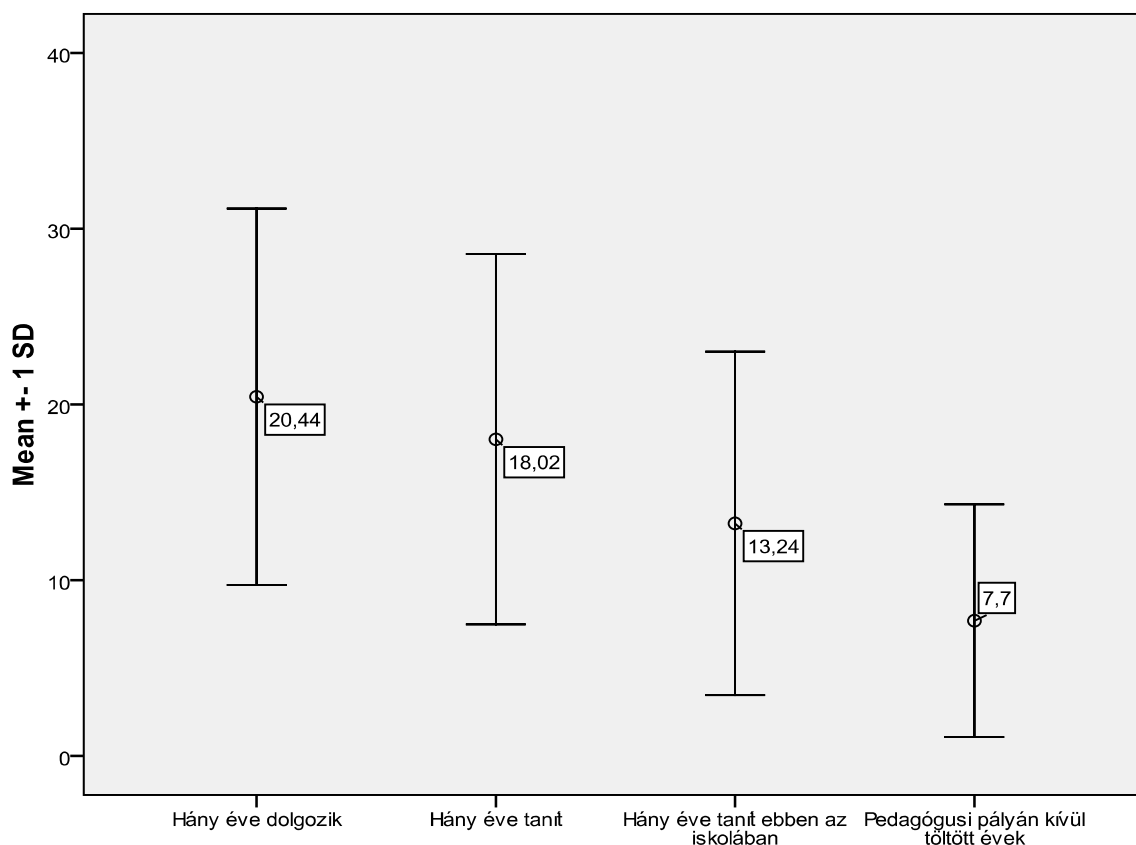

2. ábra–A pedagógusok életkor szerinti megoszlása (%)
Adathiány a mintánkban: 0,3 százalék
N-minta: 2807

A válaszadó pedagógusok átlagosan 20 éve dolgoznak, és átlagosan 18 éve tanítanak, jelenlegi iskolájukban pedig átlagosan 13 éve tanítanak (3. ábra). A pedagógusok 13 százaléka tekinthető pályakezdőnek⁹, ami azt jelenti, hogy kevesebb, mint 5 éve tanít.

A kor erősen korrelál a pedagógusi pályán eltöltött évek számával, ami arra enged következtetni, hogy a pedagógusok karrierpályája legjellemzőbben az iskolai tanításból áll. Azonban elmondható, hogy a pedagógusok 31 százaléka töltött el legalább egy évet a pedagógusi pályán kívül. A pedagógusi pályán kívül eltöltött idő átlagosan valamivel több, mint 7 és fél év (3. ábra).

⁹ A pályakezdők sem tekinthetők egységes csoportnak, 35 százalékuk nem a klasszikus értelemben vett pályakezdő, csak pedagógusként azok, de egyéb munkatapasztalatuk már van. Átlagos életkoruk is magasabb, mint a klasszikus pályakezdőké, 36 év a 27 évvel szemben.

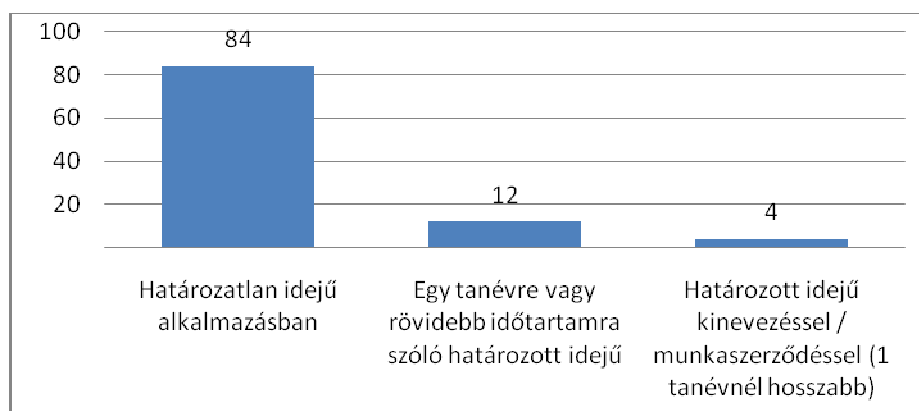

3. ábra – A pedagógusi pálya néhány jellemzője (évek átlaga)

A pedagógusi pályán kívül töltött évek átlaga azok körében értendő, akik dolgoztak a pedagógusi pályán kívül. A válaszadók teljes körére számolva a pedagógusi pályán kívül töltött évek átlagos száma 2,4 év.

Foglalkoztatási viszonyok

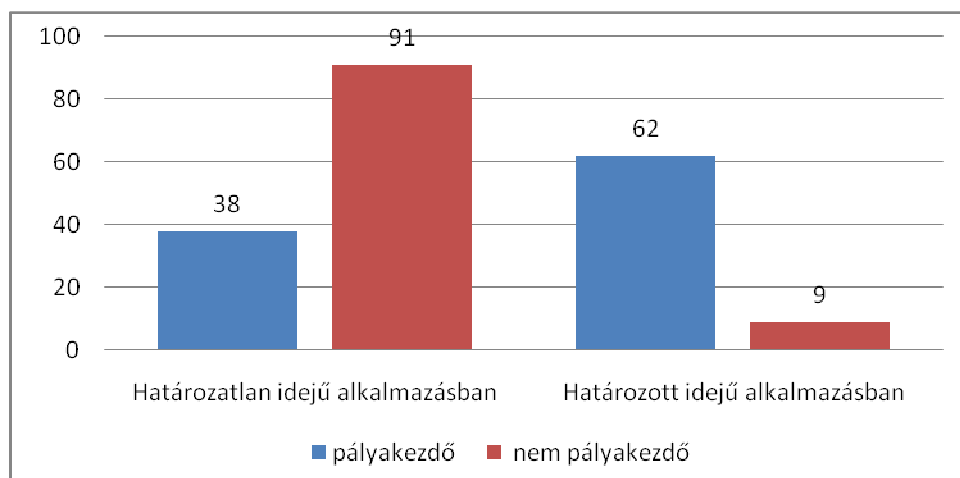
A pedagógusok döntő többségének (84 százalékának) határozatlan idejű kinevezése, munkaszerződése van, kicsivel több, mint tizedüknek legfeljebb egy tanévre szóló, 4 százalékuknak pedig 1 tanévnél hosszabb időtartamra van határozott idejű kinevezése, munkaszerződése (4. ábra).

4. ábra – A pedagógusi munkaszerződések típusai (%)

A határozott idejű foglalkoztatás azonban főleg a pályakezdő pedagógusokat érinti, akik körében közel hatszor annyi a határozott idejű szerződéssel foglalkoztatottak aránya, mint a

nem pályakezdők körében (5. ábra). Ugyancsak megemlítendő, hogy a határozott időre alkalmazott pályakezdők 53 százaléka legfeljebb egy tanévre szóló szerződéssel rendelkezik.

5. ábra – A pedagógusok munkaszerződése (%)

Összességében az osztálytermi pedagógusok 94%-a teljes munkaidőre szóló foglalkoztatotti jogviszonyban dolgozik - a magyar iskolákban tehát nem jellemző a részmunkaidős foglalkoztatás.

Ugyanakkor az osztálytermi pedagógusok közel egynegyede nem teljes munkaidőben foglalkozik osztálytermi tanítással. Leginkább gyakori iskolán belüli munkakör-megosztás az, ha egy pedagógus napközis feladatokat is ellát, és osztálytermi feladatai is vannak. Leginkább az a jellemző, hogy az alsó tagozatos tanítók megosztják a napközis és az osztálytanítói munkát: az általános iskola alsó tagozatában tanítók 39%-a lát el napközis feladatokat is, de a felső tagozaton tanító tanárok esetében is 28% ez az arány. Az osztálytermi pedagógusok 6%-a részmunkaidős foglalkoztatott, további 3%-uk esetében pedig az iskola teljes munkaidőben foglalkoztatja a pedagógust, de ezt több munkakörre osztja - részben osztálytermi feladatokra, részben pedig más feladatokra (pl. könyvtáros szabadidő szervező, stb.). (4. táblázat)

	%
TELJES MUNKAI DŐS, vezető	7,5
TELJES MUNKAI DŐS osztálytermi, nincs órakedvezménye	23,8
TELJES MUNKAI DŐS osztálytermi, 1-2 óra kedvezménye van	36,6
TELJES MUNKAI DŐS osztálytermi, több óra kedvezménye van	8,4
teljes munkaidős foglalkoztatott, RÉSZMUNKAI DŐS OSZTÁLYTERMI ¹⁰	3,0
RÉSZ MUNKAI DŐS foglalkoztatott	5,9
teljes állású foglalkoztatott, napközis (is)	14,4
adathiány	0,4
<i>Összesen</i>	<i>100,0</i>

4. táblázat – A mintába bekerült pedagógusok foglalkozási viszony szerinti megoszlása

¹⁰ Az osztálytermi pedagógus megfelel a nemzetközi irodalomban használt 'classroom teacher' fogalomnak.

Óraszámok és órakedvezmény

A pedagógus munkaterhelés kardinális pontja az óraszámok kérdése. A válaszadó pedagógusok óraszámja átlagosan heti 22 óra, a kötelező órák száma pedig átlagosan 19 óra. (5. táblázat).

A kor megoszlás szerint az látszik, hogy a fiatalabb korosztályok heti óraszámja és heti kötelező óraszámja is 1.5 órával meghaladja a legidősebbek óraszámát (5. táblázat). A túlórák tekintetében azonban az idősebbek terhei tűnnek nagyobbak, és az is igaz, hogy az idősebbek magasabb arányban vállalnak önkéntes túlórákat, vagy rendelkeznek előírt túlórával. A legfiatalabbak körében a túlórázóké aránya 55 százalék, a legidősebb korosztályban viszont 67 százalék.

	Heti óraszám	st.d.	Heti kötelező óraszám	st.d.	Önkéntes túlóra	st.d.	Előírt túlóra	st.d.	Összes túlóra	st.d.
20-29	22,25	5,848	19,82	5,168	1,53	2,535	1,19	2,402	2,63	3,789
30-39	22,77	5,309	20,24	4,766	1,81	2,648	1,47	2,321	3,26	3,865
40-49	21,75	5,870	19,36	5,359	1,78	2,456	1,25	2,125	3,05	3,584
50+	20,93	6,732	18,41	6,358	1,91	2,500	1,20	2,131	3,19	3,906
Összesen	21,84	6,023	19,37	5,541	1,8	2,530	1,29	2,211	3,1	3,776

5. táblázat - Az óraszámok megoszlása kor szerint
Túlórák mértéke a 0 túlórákat is számításba véve

A heti óraszámok és túlórák száma természetesen különbözik aszerint, hogy teljes vagy részmunkaidőben foglalkoztatott a pedagógus, illetve hogy csökkentett óraszámú van, mint vezetőnek, vagy van valamilyen órakedvezménye. Mégis, a pedagógusok bevállalása alapján, a legtöbbet éppen az 1-2 órakedvezménnyel rendelkező pedagógusok tanítanak, ami annak tudható be, hogy körükben az egyik legmagasabb a túlórák száma is (6. táblázat). Ez egyben azt is mutatja, hogy az egy-két órával csökkentett kötelező óraszám nem mérsékli ennek a rétegnek a terhelését, akik – lévén osztályfőnökök vagy szakmai közösség vezetők – kulcsszerepet tölthetnek be az iskola szakmai életében.

Foglalkoztatási viszony	Beosztás	Heti óraszám	st.d.	Heti kötelező óraszám	st.d.	Önkéntes túlóra	st.d.	Előírt túlóra	st.d.	Összes túlóra	st.d.
TELJES MUNKAIIDŐBEN	Vezető	9,00	4,736	5,84	4,133	2,53	2,727	1,08	2,068	3,85	4,057
	Pedagógus, nincs órakedvezménye	24,30	2,827	22,13	1,006	1,48	2,346	1,19	2,037	2,68	3,437
	Pedagógus, 1-2 órával kedvezménye van	24,47	2,786	21,62	,930	2,18	2,689	1,59	2,351	3,77	3,961
	Pedagógus, több órával kedvezménye van	22,93	3,772	19,99	2,985	2,17	2,672	1,36	2,535	3,43	3,933
	Napközis (is)	22,85	3,62	21,21	3,43	1,19	1,97	0,99	1,96	2,3	3,45

			2		7		8		3		8
RÉSZMŰ NKAI DÓ BEN	Pedagógus	12,90	5,45 1	11,13	4,60 1	1,10	2,31 5	0,94	2,09 2	1,95	3,28 8

6. táblázat– Az óraszámok megoszlása beosztás szerint

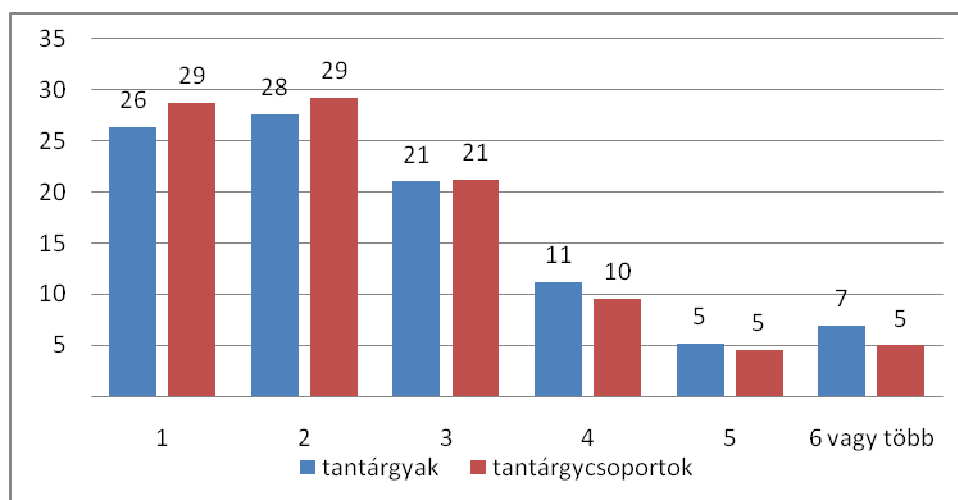
Túllórák mértéke a 0 túllórát is számításba véve

A pedagógusok 41 százaléka nem kap órakedvezményt, 38 százalékuk egy, 14 százalékuk kettő 3 százalékuk pedig ennél is több címen részesül órakedvezményben. A bármilyen órakedvezményben részesülők közel fele (47 százalék) osztályfőnöki jogcímen részesül átlagosan egy órányi órakedvezményben. 15 százalék szakmai munkaközösségi címen átlagosan másfél órányi kedvezményben részesül. Szakszervezeti, közalkalmazotti tanács elnöki / tagi, vezető, tanulócsoport vezetői, gyermek- és ifjúságvédelmi címen 2-3 százalék, minőségbiztosítási munkatársi, könyvtáros tanári, szakképzési, illetve diák társadalmi élet szervezéséhez kötődő jogcímen pedig 1 százalék kap órakedvezményt.

A vezetőknek átlagosan 11 és fél órával alacsonyabb a heti kötelező óraszám. Szakképzéshez kötődő jogcímen átlagosan 10 órányi órakedvezményről számoltak be a pedagógusok. Gyermek- és ifjúságvédelmi, valamint könyvtáros tanári címen közel 5 órányi kedvezményt jelöltek meg átlagosan a pedagógusok. A többi, általunk felsorolt órakedvezmény típusban jellemzően 1-3 közötti órakedvezményt kapnak az érintett pedagógusok.

A munkaterhek intenzitása (tantárgy- és tanulócsoportok száma)

A pedagógusok terhelése eltérő lehet annak függvényében, hogy hányféle tantárgycsoportban oktatnak, hiszen az eltérő tantárgycsoportokra való felkészülés időigénye nagyban eltérhet. Eredményeink szerint a pedagógusok közel 30 százaléka egy-kettő, kicsivel több, mint ötöde három tantárgycsoportban is tart órákat, 23 százalék viszont 4 vagy több csoportban (6. ábra).

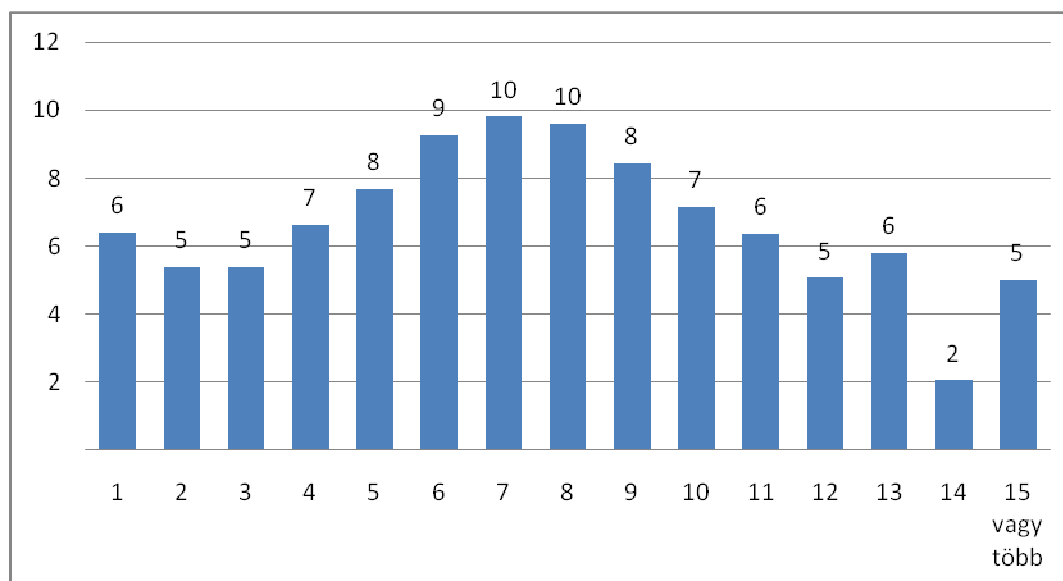

6. ábra – A különböző számú tantárgyat tanító pedagógusok aránya (%)

Adathiány: 2 százalék

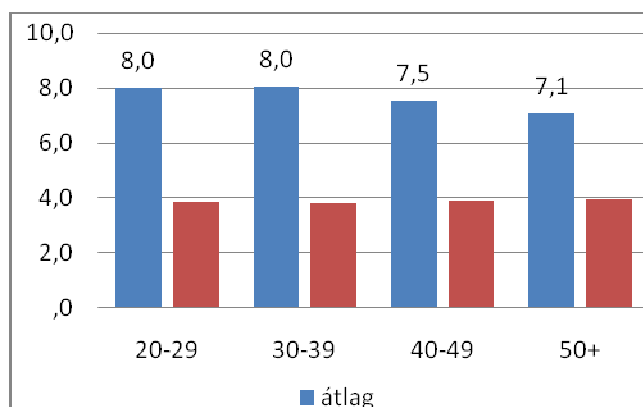
A pedagógusok munkaterhelését a tanított tárgycsoportok mellett befolyásolja az is, hogy hány tanulócsoportot tanítanak. Több csoporttal való találkozás több váltást jelent a

pedagógiai munkában. A pedagógusok átlagosan 7-8 csoporttal foglalkoznak egy héten, de a pedagógusok közel 40 százaléka ennél több csoporttal foglalkozik (7. ábra).

7. ábra – A különböző számú tanulócsoporthoz tanító pedagógusok aránya

A korcsoportos megoszlás mentén vizsgálva úgy tűnik, hogy a fiatalabb korosztályok átlagosan 1-gyel több csoporttal foglalkoznak, mint az idősebbek (8. ábra).

8. ábra – Az egy pedagógusra jutó tanulócsoporthoz száma életkor szerint (átlag)

Tevékenységstruktúra

A pedagógusokat arra is megkértük, hogy mondják meg, átlagosan hány percet töltenek hetente bizonyos tevékenységekkel. A tevékenységek között szerepeltek olyanok, melyek diákokkal kapcsolatos tevékenységek, olyanok melyek pedagógusi adminisztrációval kapcsolatosak, szervezési feladatok stb. Az egyes tevékenységeket öt nagyobb csoportba soroltuk (7. táblázat).

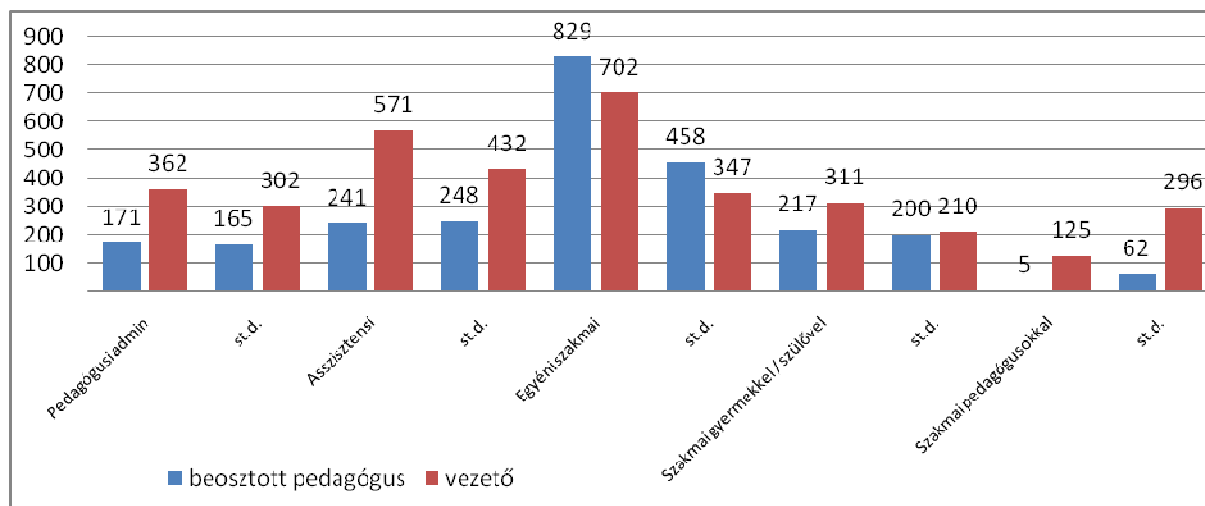
Tevékenységszám	Tevékenységek
Pedagógiai adminisztráció	naplótöltés, fejlődési napló vezetése, szakvezetői feladatok, vizsga / versenyszervezés (tanári oldalról), munkaközösségi feladatok, vezetőtanári tevékenység, iskolai dokumentumok

	készítése stb.
Asszisztensi típusú tevékenység	kimutatások készítése, programszervezés, hatósági kapcsolattartás, médiával / testvériskolával stb. való kapcsolattartás, karbantartás, leltár, szertárgondozás, ügyeleti feladatok, tanterem előkészítése, rendezése, gyermek- és ifj. védelmi munka, pályázatfigyelés, könyvtári tevékenység, teremdekorálás, faliújság, iskolai weboldal karbantartása, anyagbeszerzés, stb.
Szakmai egyéni	felkészülés tanórára, tanulók értékelése, fogadóórai előkészület, továbbképzés, szakirodalom olvasása, innovációban való részvétel stb.
Szakmai tevékenység gyermekkel / szülővel	diákok felkészítése versenyre, műsorra, tanulóval való külön nevelési foglalkozás, családlátogatás, tehetség gondozás, sportkör, szakkör, diákönkormányzat, kiránduláson, iskolai programon való részvétel a tanulókkal stb.
Pedagógusközösséggel kapcsolatos tevékenységek	osztályozó értekezlet, pedagógusi értekezlet, óralátogatás, vezetői feladatok (megbeszélések, értekezletek) stb.

7. táblázat - Tevékenységcsoportok

Az adatok első áttekintése után úgy tűnik, hogy a pedagógusok órára készüléssel, tanulóértékeléssel stb. töltik a legtöbb időt. Ez heti átlagban 807 percet, közel 14 órát jelent. A következő legnagyobb időigényű tevékenységcsoport az asszisztensi jellegű tevékenységek csoportja, vagyis az olyan szervezési, illetve nem szigorúan pedagógiai jellegű adminisztratív tevékenységek csoportja, amelyek végzéséhez nem feltétlenül szükséges pedagógusi előképzettség. Ezek a tevékenységek 4 és fél órát tesznek ki átlagosan egy héten. A gyermekekkel / szülőkkel való külön foglalkozás ennél valamivel kevesebb, heti átlagban 3,7 óra. Pedagógusi adminisztráció átlagosan heti 3 óra, a pedagógusok egymással folytatott szakmai kontaktja viszont minimális átlagos időtartamot vesz el a hétből. A nagy szórásértékek azonban minden tevékenységcsoportnál jelzik, hogy pedagógusonként nagyon nagy eltérések vannak.

Az egyes tevékenységek különböző időtartamot jelentenek például aszerint, hogy az illető beosztott pedagógus vagy esetleg vezetői funkciót tölt be. A beosztott pedagógusok hetente átlagosan több időt töltenek egyéni szakmai felkészüléssel és egyéni szakmai tevékenységekkel, viszont minden egyéb tevékenységet a vezetők végeznek nagyobb időkeretben (9. ábra).

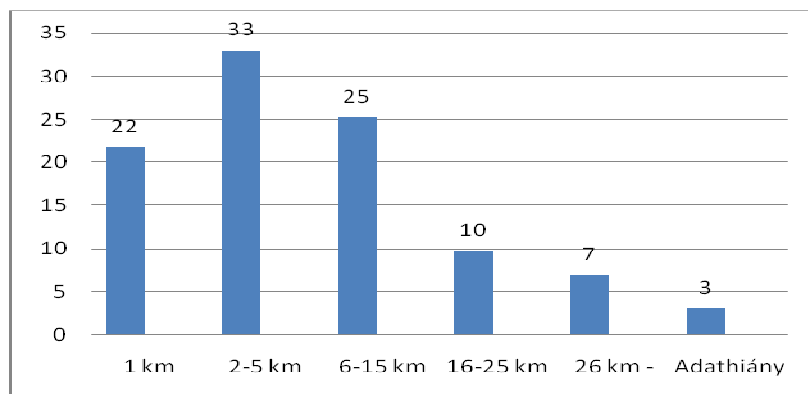

9. ábra – Az egyes tevékenységekre fordított idő (perc) és szórása (st. d.)

A munkaterhelés egyéb tényezői (utazás, továbbképzés)

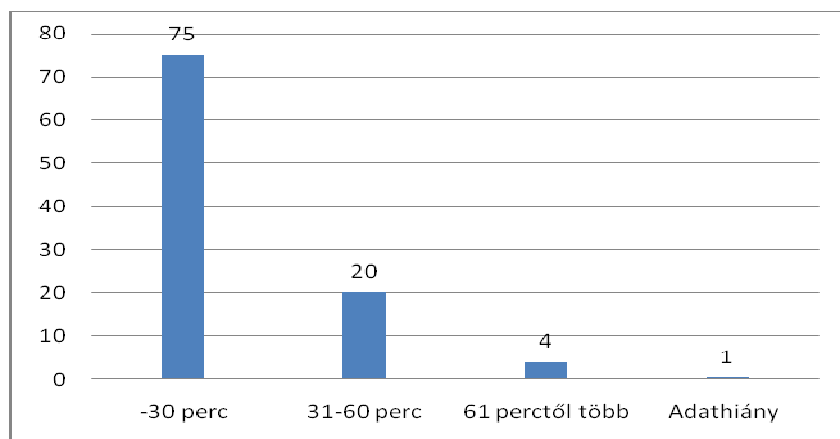
A pedagógusok terhelését nemcsak az osztálytermi tanítással eltöltött idő, valamint az egyéb, szigorú értelemben vett pedagógiai feladatokon túli vállalások és kötelezettségek adják ki, hanem a munkába érés és esetlegesen az egyes munkahelyszínek közötti közlekedés időtartama is.

A pedagógusok valamivel több, mint ötöde az iskola egy km-es környezetében lakik, harmada az iskola 2-5 km-es körzetében él. Egynegyedük az iskola 6-15 km-es, tizedük pedig 16-25 km-es körzetében. A pedagógusok 7 százalékának azonban naponta több mint 26 km-t kell megtennie az oktatási intézményig (10. ábra).

10. ábra – Az iskolától különböző távolságra lakó pedagógusok aránya (%)
N: 2807

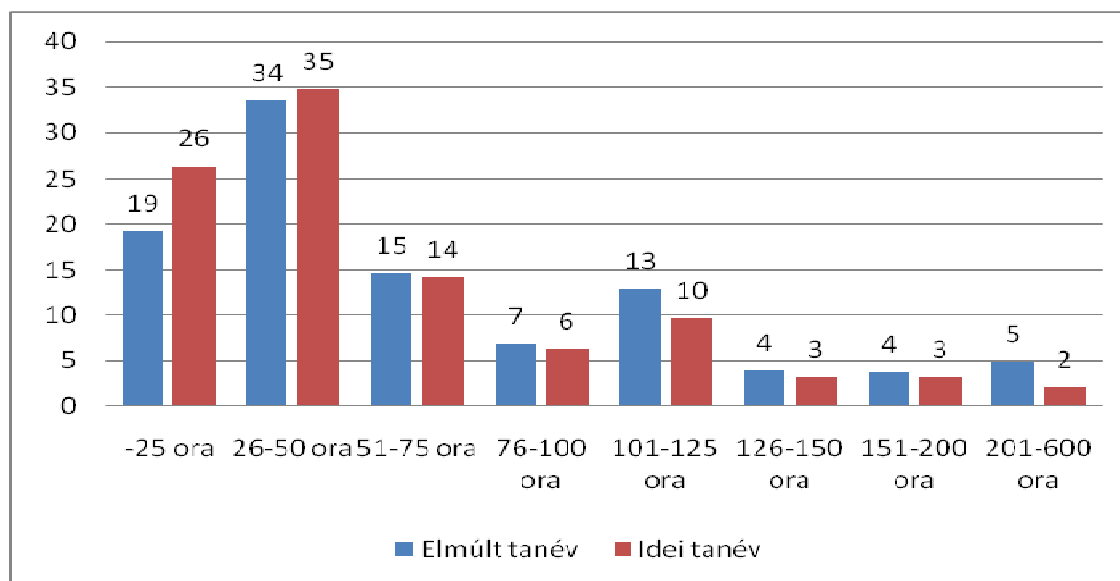
A fent megjelölt távolságokat a pedagógusok háromnegyede 30 percen belül teszi meg, ötödük pedig 30 perc és egy óra között. Mindössze a válaszadó pedagógusok 4 százaléka számolt be arról, hogy egy óránál hosszabb időt vesz igénybe az, hogy munkahelyre érjen (11. ábra).

11. ábra – A pedagógusok megoszlása az iskolába érés tartama szerint (%)

N: 2807

A továbbképzéseken részt vevő pedagógusok mind az idei, mind az elmúlt tanévben többnyire 26-50 órás képzéseken vettek részt. A második legnépszerűbb képzéscsoportot a 25 óránál kevesebb óraszámú képzések jelentették. 14-15 százalék 51-75 órás képzésen, és több mint 10 százalék 101-125 órás képzésen vett részt. Ennél is nagyobb óraszámú kategóriáknál a pedagógusok 5 százaléka vett részt (12. ábra).

12. ábra – A pedagógusok részvétele különböző óraszámú képzésekben (%)

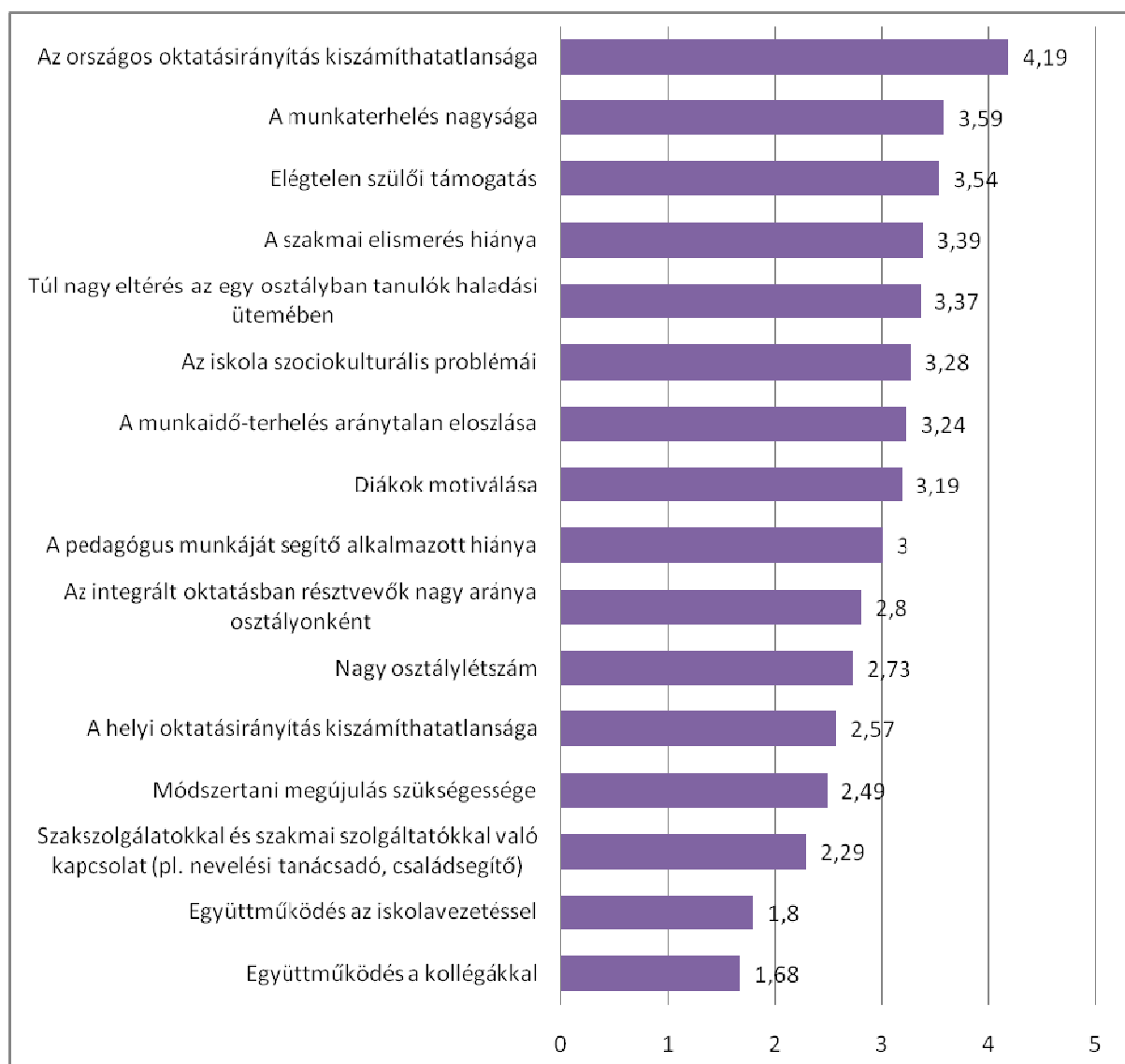
N – elmúlt tanév: 1688

N – idei tanév: 1453

A pedagógusok által érzékelt problémák

A pedagógusok egy 1-5-ig terjedő skálán értékelték, hogy mekkora problémát jelentenek számukra bizonyos, a munkájukkal járó nehézségek. Úgy tűnik, hogy a pedagógusok számára a legnagyobb problémát az országos oktatásirányítás kiszámíthatatlansága jelenti (13. ábra). A helyi oktatásirányítás ellenben jóval kisebb gondot okoz számukra. A második legnagyobb probléma a munkaterhelés, majd az elégtelen szülői támogatás és a szakmai elismerés hiánya. Ezeket követi az egy osztályban tanulók eltérő haladási sebessége, illetve az iskola szociokulturális problémái. A munkaidő-terhelés aránytalan eloszlása és a pedagógusok munkáját segítő személyzet hiánya hasonló mértékben okoz problémát. A közepesnél

nagyobb problémát jelent az, hogy osztályonként magas az integrált oktatásban részt vevők aránya, illetve, hogy eleve magasak az osztálylétszámok. A legkevésbé problémás területnek a kollégákkal és az iskolavezetéssel való együttműködést érzik a pedagógusok.

13. ábra – A pedagógusok problémaérzékelése (átlag)

A beosztottak és a vezetők meglehetősen azonos mértékben tartják problémásnak az általunk felvetett problémakörök jelentős részét, azonban vannak eltérések. Az osztálytermi munkához szorosan kötődő problémákat a beosztott pedagógusok súlyosabbnak érzékelik, a kollégákkal való együttműködést és a pedagógusok munkáját segítő alkalmazottak hiányát viszont a vezetők tartják nagyobb problémának (8. táblázat).

Túl nagy eltérés az egy osztályban tanulók haladási ütemében	Beosztott pedagógus	>	Vezető
Az integrált oktatásban résztvevők nagy aránya osztályonként		>	
Együttműködés az iskolavezetéssel		>	
Nagy osztálylétszám		>	
Együttműködés a kollégákkal		<	
A pedagógusok munkáját segítő alkalmazott hiánya		<	

8. Táblázat – A beosztott pedagógusok és a vezetők problémaérzékelése

Megjegyzés: a különbségek 0,05 szinten szignifikánsak

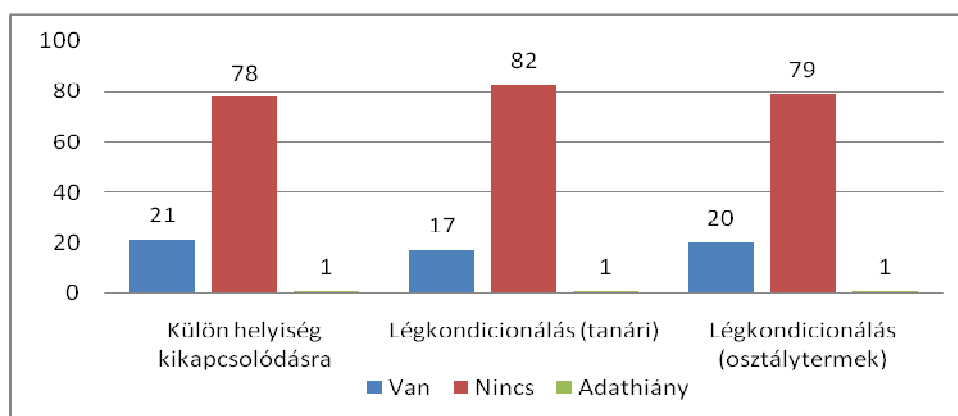
A pedagógusok fizikai környezete

Egy pedagógusra átlagosan 0,61 m² íróasztal jut a tanári szobában (st.d.: 0,5). A pedagógusok 1 százaléka szerint nincs fénymásolási lehetőség az iskolában, 55 százalék túlnyomórészt elégedett a rendelkezésre álló fénymásolási lehetőségekkel, 32 százalék részben, 12 százalék viszont egyáltalán nem elégedett.¹¹

A pedagógusok 1 százalékának nincs lehetősége számítógéphez jutni a munkahelyén, 54 százalék szerint a pedagógusok számára fenntartott számítógépek száma megfelelő, 44 százalék szerint viszont nem.¹²

Mindössze a pedagógusok ötöde számolt be arról, hogy van az iskolában a pedagógusok számára fenntartott, külön helyiség kikapcsolódásra.

Hasonló arányban nyilatkoztak a megkérdezettek a légkondicionálási lehetőségekről az osztálytermekkel és a tanári szobákkal kapcsolatban is (14. ábra).

14. ábra – Külön helyiséggel, légkondicionálással való ellátottság (%)

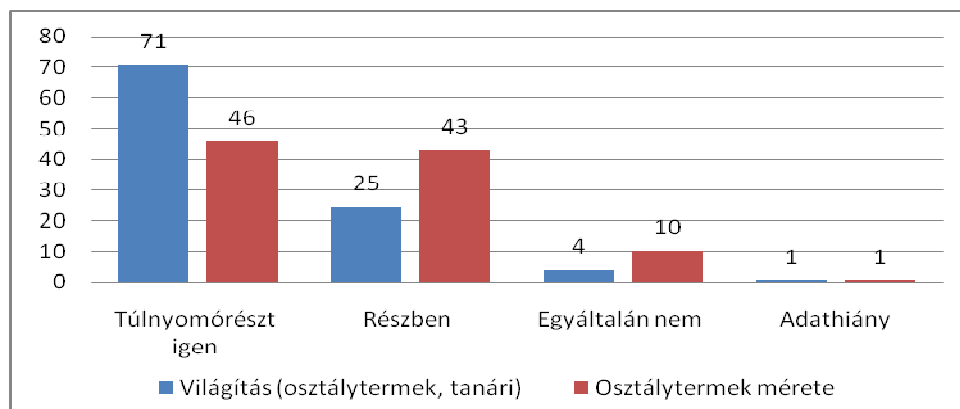
A pedagógusok számára fenntartott higiéniai lehetőségekkel a kérdezettek igen magas arányban (41 százalék) fejezték ki elégedetlenségüket.

Az osztálytermek, illetve a tanári helyiségek világításával a pedagógusok közel 70 százaléka nagymértékben elégedett, negyedük részben elégedett, a legelégedetlenebbek aránya pedig 4 százalék.

Az osztálytermek méretével már csak majdnem minden második pedagógus mondta azt, hogy megfelelő, 43 százalék részben, a válaszadók tizede viszont egyáltalán nem elégedett az osztálytermek méretével (15. ábra).

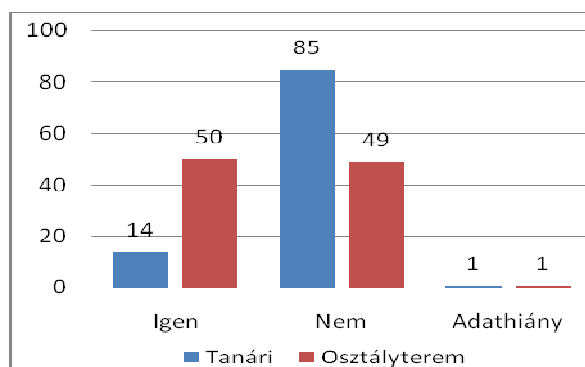
¹¹ Adathiány: 1 százalék

¹² Adathiány: 1 százalék

15. ábra – Elégedettség a világitással és az osztálytermek méretével (%)

Végül, fontos megemlíteni a zajterhelést is. A pedagógusok 14 százaléka számára jelent gondot a tanári helyiségek zajterhelése, az osztálytermek zajterhelése viszont minden második válaszadó számára problémát jelentenek (16. ábra).

16. ábra – A zajterhelés problémaként érzékelése (%)

Pedagógus időmérleg adatok

Heti teljes munkaterhelés

A teljes heti munkaterhelés minden olyan tevékenységet magában foglal, amely a pedagógus munkakörhöz kötődik, a tanítástól kezdve, a dolgozatjavításon és iskolai rendezvényekkel kapcsolatos tevékenységeken át egészen az önképzésig, hospitálásig. Összességében, a pedagógusok heti átlagos munkaterhelése 51 óra, amely azonban jelentősen szóródik. A válaszadó pedagógusok 5,4 százaléka egy héten 35 óránál kevesebbet dolgozik, 17,1 százaléka pedig 60 órát vagy többet, ami azt jelenti, hogy jelentős a túlterhelt pedagógusok aránya, amivel párhuzamosan ugyanakkor az alulterhelés is megfigyelhető (9. táblázat). A teljes heti munkaterhelésből 45,3 óra esik a hét öt munkanapjára és 5,7 óra a két szabadnapra.

Átlagos heti munkaterhelés	%	N
-35 óra	5,4	130
35-40 óra	7,1	171
40-45 óra	14,8	354

45-50 óra	21,1	495
50-55 óra	19,5	476
55-60 óra	14,8	358
60-65 óra	8,1	191
65- óra	9,0	217
Összesen	100,0	2392

9. táblázat - A pedagógusok heti teljes munkaterhelésének megoszlása

Tevékenységstruktúra

A válaszadó pedagógusok egy héten átlagosan 18,5 órát töltenek osztálytermi tanítással, 1,9 órát nem osztálytermi tanítással (pl. korrepetálás, szakkör), 11,9 órát fordítanak előkészületekre és felkészülésre. A pedagógus munkakörbe tartozó, nem tanítási feladatokkal (pl. diákok felügyelete, kísérése, étkeztetése, fogadóórán való részvétel, szülőkkel való kapcsolattartás, osztályfőnöki tevékenység, stb.) 9,5 órát töltenek, az iskolamenedzsmenttel kapcsolatos tevékenységekkel 3,2 órát foglalkoznak, míg egyéni professzionális tevékenységekre (pl. továbbképzés, önképzés) 6,1 óra jut hetente.

A munkanapokon és a heti pihenőnapokon végzett munkaterhelés főbb tevékenységtípusok szerinti megoszlása alapvetően különbözik egymástól. Nyilvánvaló módon, a munkanapokon a tanítás adja a terhelés döntő hányadát (44,6 százalék), de jelentős az előkészület, értékelés (20,2 százalék) és a pedagógus munkakörbe tartozó, nem tanítási feladatokra fordított idő részesedése is (19,1 százalék). A szabadnapokon végzett munka jelentős része az értékeléshez (dolgozatjavítás) és az órákra való felkészüléshez kapcsolódik (48,4 százalék). A munkanapokhoz képest hangsúlyos szerepet kapnak azonban az egyéni professzionális tevékenységek, a szakmai tudás fejlesztése, elsősorban önképzés formájában (28,2 százalék) (10. táblázat).

Tevékenységtípus	Munkanap	Szabadnap
Osztálytermi tanítás	18,42	0,02
Nem osztálytermi tanítás	1,82	0,08
Előkészület, értékelés	9,14	2,74
Pedagógus munkakörbe tartozó nem tanítási feladatok	8,65	0,81
Iskolai rendezvények, iskola-menedzsment	2,79	0,41
Egyéni professzionális tevékenység	4,50	1,60
Összesen	45,33	5,66

10. táblázat - A pedagógusok heti munkaterhelés főbb tevékenységkategóriák szerinti megoszlása munkanapokon és szabadnapokon (óra)

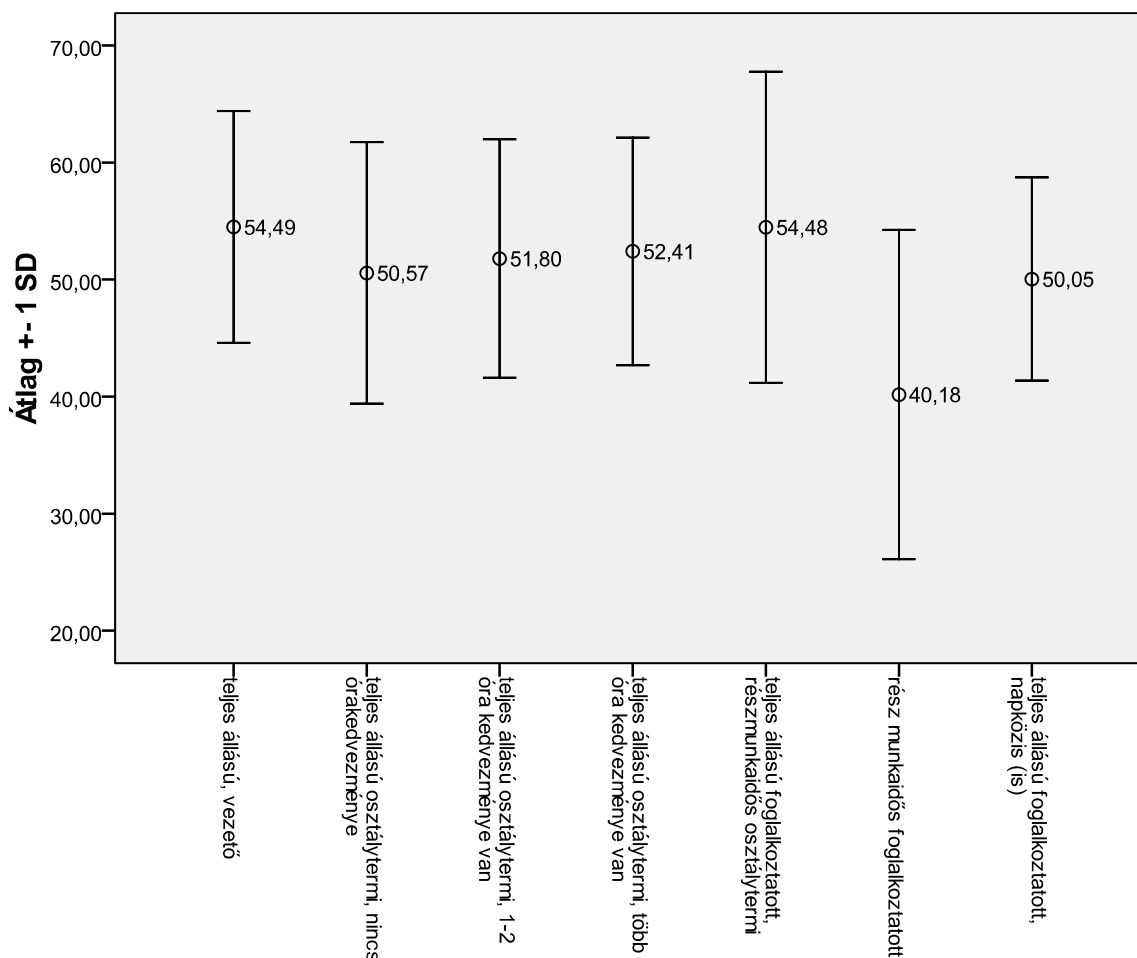
Életkor, nem és beosztás szerinti különbségek

A teljes munkaterhelés nem különbözik érdemben a férfiak és nők között. Az életkor az összes munkaterhelés vonatkozásában csak enyhén differenciáló tényező. A legfiatalabb, (29 éves kor alatti) korosztály mintegy heti 1,5 órával kevesebbet tölt munkavégzéssel, mint az 50

évesnél idősebbek csoportja. A főbb tevékenység típusok szerint azonban ebben az esetben is jelentősebb különbségek mutatkoznak. Osztálytermi tanítással a 40 évnél fiatalabb pedagógusok nagyjából 1 órával többet töltenek, mint az idősebbek. Ehhez hasonlóan az életkor előrehaladtával a felkészülésre fordított idő is csökken; a két szélső korcsoport közti különbség közel heti 3 óra, ami nem áll arányban az eltérő tanítási idővel, főképp a nagyobb tapasztalattal magyarázható. Az idősebbek ezzel szemben lényegesen több időt fordítanak a pedagógus munkakörbe tartozó, nem tanítási feladatokra és az iskolai rendezvényekkel, iskolamenedzsmenttel kapcsolatos tevékenységekre és egyéni professzionális tevékenységekre. Ennek hátterében természetesen többek közt az eltérő beosztás áll, az idősebbek között nagyobb például a vezetők aránya.

A pályakezdő (5 évnél nem régebb óta tanító) pedagógusok heti munkaterhelése nagyjából 1,5 órával kevesebb. Ez a mérsékeltebb összerhelés az iskolamenedzsmenttel összefüggő feladatokra és a pedagógus munkakörbe tartozó, nem tanítási feladatokra fordított alacsonyabb óraszámmal magyarázható. A tanítással közvetlenül összefüggő feladatokkal ugyanakkor több időt töltenek a pályakezdők. Mintegy 1,5 órával magasabb hetente a tanítással és a felkészüléssel töltött idejük.

A pedagógusok iskolában betöltött pozíciója és az órakedvezménye mértéke szerint képzett pedagógustípusok heti átlagos munkaterhelése alapvetően különböző. A legtöbb időt a teljes munkaidejű, vezető beosztásban dolgozó és a teljes munkaidejű, de tanítással csak részmunkaidőben foglalkozó tanárok töltik munkával. Mindkét csoport tagjaira 54,5 órás munkaterhelés jellemző (17. ábra). Legalacsonyabb a munkaterhelése a részmunkaidőben foglalkoztatott pedagógusoknak, azonban ők is hetente 40 órát töltenek a tanári munkájukhoz kapcsolódó feladatokkal. Miután azonban a részmunkaidős foglalkoztatás, mint kategória mögött különböző munkaidőt szabályozó szerződések állhatnak, ez részben magyarázza az ebben a kategóriában tapasztalható igen nagy szórást a munkaterhelésben. A többi csoport az átlagoshoz közeli 50-52 órás munkaterhelésről számolt be. Érdekesség ugyanakkor, hogy a teljes állású osztálytermi pedagógusok közül az órakedvezménnyel rendelkezők munkaterhelése magasabb, mint az órakedvezménnyel nem rendelkezőké. Ennek hátterében az áll, hogy az órakedvezménnyel rendelkezőknek csak a felkészülésre, értékelésre fordított ideje rövidebb, a tanítási feladatai nem alacsonyabbak érdemben (sőt, az 1-2 órakedvezménnyel rendelkezők többet tanítanak) az órakedvezménnyel nem rendelkezőkhöz képest. Ezzel párhuzamosan azonban a pedagógus munkakörbe tartozó, nem tanítási feladatokra és az iskolamenedzsmenttel, iskolai rendezvényekkel összefüggő tevékenységekre lényegesen több időt fordítanak.

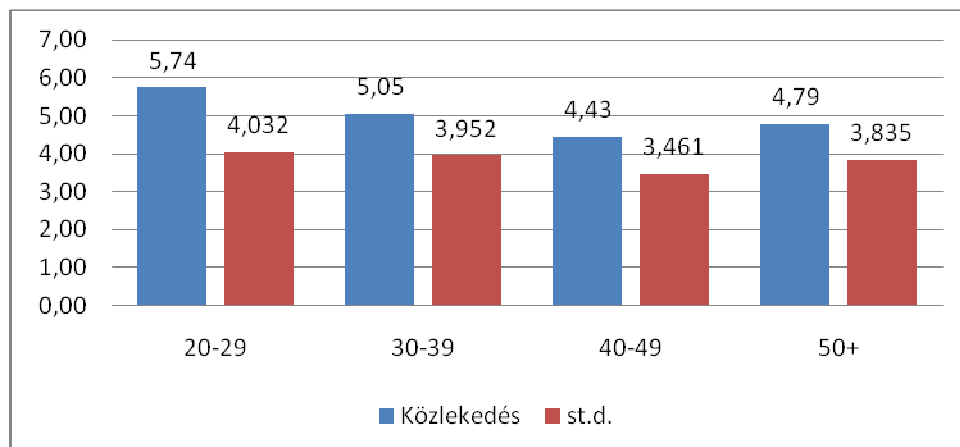
17. ábra - A pedagógusok heti munkaterhelése pedagógustípus szerint

A vezetők és az osztálytermi pedagógusok időfelhasználásának alapvető eltérése jól tükröződik a teljes munkaterhelés főbb kategóriái szerinti megoszlásában. Míg a vezető pozícióban lévő pedagógusok idejük 16 százalékát töltik tanítással és 14 százalékát előkészületekkel, értékeléssel, addig egy órakedvezményrel nem rendelkező osztálytermi tanár heti munkaidejének 44 százalékát a tanítás, 26 százalékát az órákra való készülés és értékelés teszi ki. A vezetők munkaterhelésének 26 százaléka iskolamenedzsmentre, 27 százaléka pedig pedagógus munkakörbe tartozó, nem tanítási feladatokra fordítódik, szemben az osztálytermi tanárok hasonló feladatokra jutó 3 és 15 százalékkal.

Osztálytermi tanítással az általános iskolás osztályokat oktató pedagógusok az átlagnál kevesebb időt töltenek (17,3-17,8 óra), míg az átlagot meghaladó terhelésűek a többcélú intézményekben oktató pedagógusok, akik szakiskolai és egyéb típusú osztályban (20,6 óra) vagy érettségit adó osztályokban és például általános iskolai képzésben is tanítanak (19,3 óra). A kizárólag szakiskolai osztályokat tanítók átlagnál alacsonyabb teljes munkaterhelése abból adódik, hogy a felkészülésre és értékelésre az átlagnál 3 órával kevesebbet fordítanak (8,7 óra). Kiemelkedően sok időt töltenek ezzel szemben az órákra való felkészüléssel és értékeléssel a vegyes, érettségit adó osztályokat tanító pedagógusok (13,9 óra).

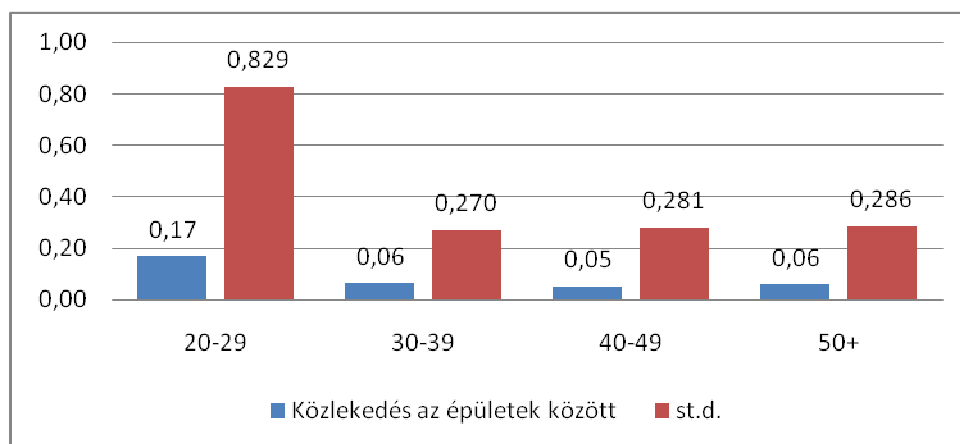
Utazás

Az időmérleg napló is lehetőséget adott arra, hogy a pedagógusok utazási időtartamát nyomon kövessük. A napló eredményei szerint jelentős eltérés mutatkozik a fiatalok és az idősebbek utazási időtartama között. A legfiatalabb korosztály tagjai heti átlagban 1 órával többet utaznak, mint a legidősebbek (18. ábra).

18. ábra – A pedagógusok közlekedése (óra/hét)

Az épületek közötti közlekedés is a fiatalok esetében tart tovább, igaz, figyelemre méltó az átlaghoz tartozó szórás, vagyis a legfiatalabbak között vannak, akik az átlagnál is sokkal többet közlekednek az iskola épületei között (19. ábra).

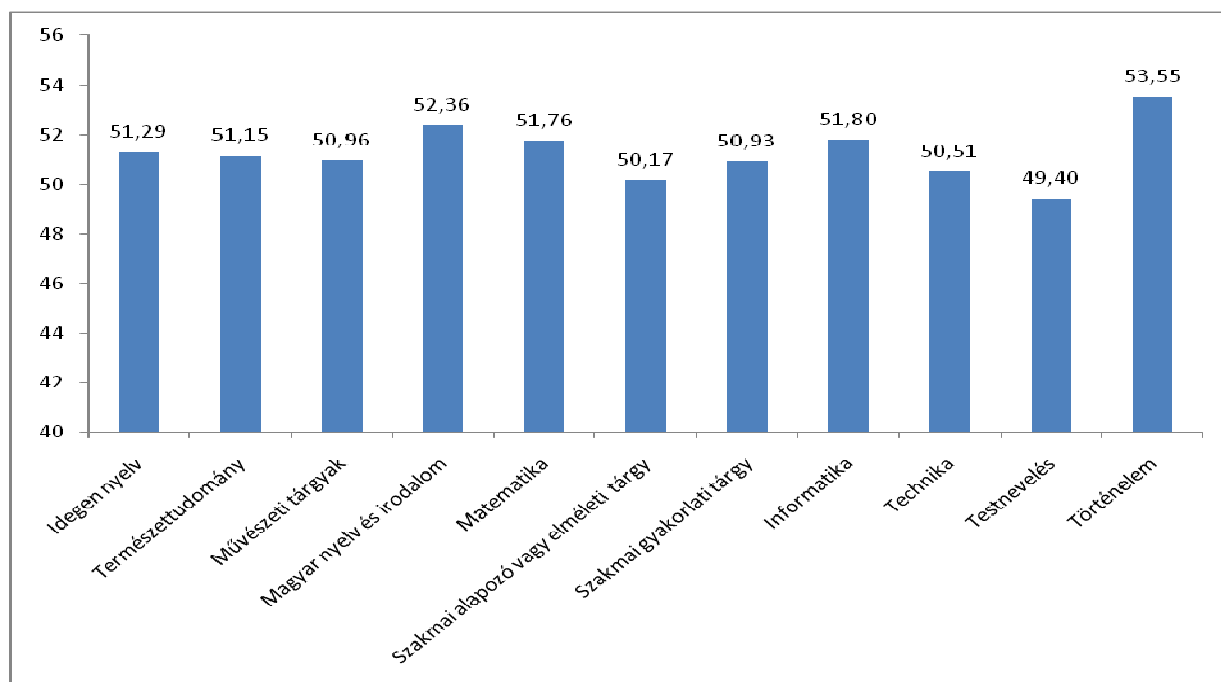

19. ábra – Közlekedés az iskolaépületek között (óra/hét)

Heti munkaterhelés tantárgyak szerint

A tanított tárgy vonatkozásában is érdemi különbségek rajzolódnak ki. A leginkább terheltek a történelmet tanítók (53,6 óra) és a magyartanárok (52,4 óra), míg a legalacsonyabb munkaterhelésről a testneveléstanárok számoltak be (49,5 óra) (20. ábra). A legmagasabb osztálytermi óraterhelésű pedagógusok a szakmai tárgyat oktatók és az idegen nyelvet tanítók, míg a legkevesebb osztálytermi tanítási kötelezettséggel a művészeti tárgyakat és a technikát oktató pedagógusok rendelkeznek. A testneveléstanárok alacsonyabb munkaterhelése az előkészületekkel és értékeléssel töltött rövidebb idővel magyarázható, ugyanakkor ők töltik a legtöbb időt nem osztálytermi tanítással (pl. edzés, szakkör tartásával). Az egyéni

professzionális tevékenységre fordított idő (pl. továbbképzés, önképzés) a természettudományi tárgyat, matematikát és technikát tanítók körében lényegesen alacsonyabb az átlagosnál, míg magasabb a szakmai gyakorlati tárgyat és informatikát oktató pedagógusoknál.

20. ábra - A pedagógusok heti munkaterhelése a pedagógus által tanított tárgy típusa szerint (óra)

Munkaterhelés intézményméret és iskolatípus szerint

Az intézmény településének típusa, mérete és a pedagógusok teljes munkaterhelése között nem mutatkozik egy tisztán kirajzolódó tendencia. A legtöbb időt a kis és közepes városok intézményeinek tanárai töltik munkával (51,6 óra), míg a legkevesebbet a falusi iskolák pedagógusai (50,2 óra). A legkisebb településeken az átlagosnál alacsonyabb a tanítással járó munkaterhelés, ugyanakkor az átlagot meghaladó mértékű a pedagógus munkakörbe tartozó, nem tanítási feladatokkal és az iskolai rendezvényekkel, iskolamenedzsmenttel töltött idő. Emellett a falvakban tanítók fordítják a legkevesebb időt egyéni professzionális tevékenységre, önképzésre, továbbképzésre, hospitálásra.

Kiemelkedően alacsony a csupán szakiskolai képzést nyújtó intézmények pedagógusainak munkaterhelése (42 óra), míg a legterheltebbek a 4-5 évfolyamnál többet magukban foglaló, érettségig adó intézmények tanárai (52,8 óra). Általánosságban is elmondható, hogy a többféle képzéssel foglalkozó iskolák pedagógusai töltik a legtöbb időt munkával. A szakiskolák tanárai az átlagosnál lényegesen kevesebb időt töltenek osztálytermi és nem osztálytermi tanítással, felkészüléssel, egyéni professzionális tevékenységgel illetve iskolai rendezvényekkel kapcsolatos tevékenységgel, iskolamenedzsmenttel, ugyanakkor a legtöbb időt töltik pedagógus munkakörbe tartozó, nem tanítási feladatokkal. A többcélú, érettségig adó intézmények pedagógusainak magas munkaterhelése elsősorban a nem osztálytermi tanítás és a felkészülésre, érékelésre fordított idő átlagot meghaladó mértékéből fakad.

Minden intézménytípuson belül nagyok a munkaterhelés különbségei. Például a kizárólag általános iskolai képzést adó intézmények pedagógusainak 12,5 százaléka hetente kevesebb, mint 40 órát dolgozik, 14,2 százaléka azonban legalább 60 órát. A legnagyobb különbségek azonban a vegyes, többféle képzést nyújtó intézményekben mutatkoznak, ahol az átlagos körüli az alulterhelt pedagógusok aránya, azonban a többihez képest kiemelkedően magas a jelentősen túlterhelt pedagógusok aránya. A túlterheltség, ahogy az a teljes munkaterhelésből is látszódott, a kizárólag szakiskolai képzést nyújtó intézményekben a legalacsonyabb, az ilyen iskolákban dolgozó pedagógusok közel kétharmada heti 45 óránál kevesebbet dolgozik (11. táblázat).

Átlagos heti munkaterhelés	Csak hagyományos, 4-5 osztályos, érettségis adó			Szakiskola valamivel kombinálva	Vegyes, érettségis adó (6-8 osztályos gimn., 12 osztályos, stb.)
	Csak ált. iskola	Csak szakiskola			
-35 óra	4,4	25,4	4,8	5,3	4,2
35-40 óra	8,1	13,4	8,1	6,4	5,9
40-45 óra	15,5	25,4	15,2	13,4	14,3
45-50 óra	25,2	19,4	17,1	22,0	16,0
50-55 óra	17,8	9,0	22,9	20,6	20,6
55-60 óra	14,9	4,5	19,5	14,9	14,1
60-65 óra	7,0	0,0	6,7	7,4	12,6
65- óra	7,2	3,0	5,7	10,0	12,2
Összesen	100	100	100	100	100

11. táblázat - A pedagógusok heti teljes munkaterhelésének megoszlása az intézmény típusa szerint (%)

Kiemelt tevékenységek (adminisztráció, felkészülés, értékelés, továbbképzés, szülőkkel való kapcsolat)

Az adminisztratív tevékenységek a nem vezető beosztású pedagógusok idejének is jelentős hányadát teszik ki. Az ilyen típusú feladatok közé soroltuk többek közt a fogadóórákra, nevelési értekezletre való felkészülést, az értekezleteken való részvételt, órarendtervezést, tanterembeosztás készítését, a hatóságokkal, szakszolgálatokkal való kapcsolattartást, az éves tanmenet készítését, azaz az olyan tevékenységeket, amelyek nem közvetlenül a diákokkal, a tanítással kapcsolatosak, és nem a szűken vett szakmai fejlődést segítik elő. Egy osztálytermi tanár átlagosan hetente 3,5 órát tölt ilyen típusú adminisztratív tevékenységekkel, ugyanakkor igen jelentős eltérések adódnak. A válaszadók 21 százaléka kevesebb, mint 1 órát, 22 százaléka azonban több mint 5 órát (azaz munkaterhelésének legalább 10 százalékát) fordít hetente ilyen jellegű tevékenységekre (12. táblázat).

Az adminisztrációval töltött idő	%	N
0-1 óra	21,0	338
1-3 óra	34,2	552
3-5 óra	23,0	371
5-7 óra	9,7	156
7 óránál több	12,2	196
Összesen	100	1613

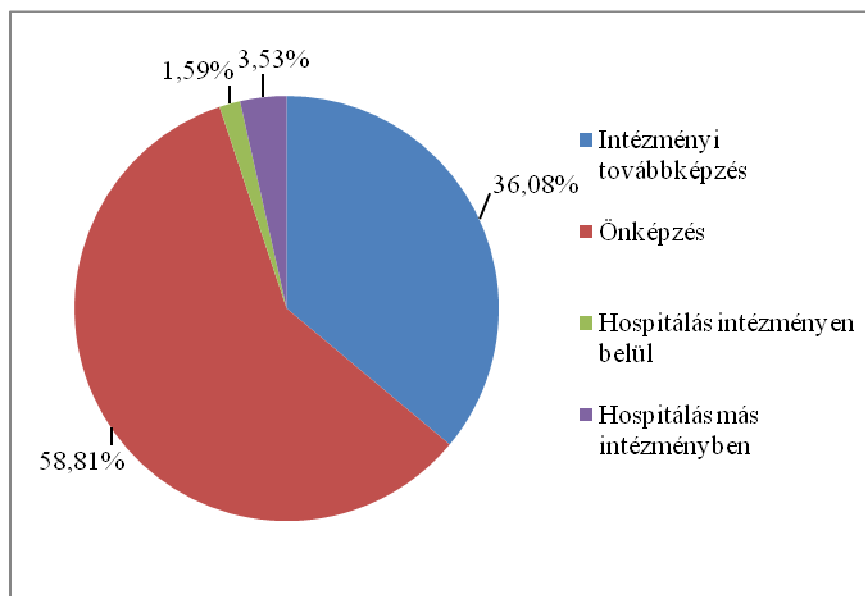
12. táblázat - Az osztálytermi pedagógusok heti teljes adminisztrációs terhelésének megoszlása

A nők jellemzően egy órával többet töltenek adminisztrációval, mint a férfiak. Az életkor esetében nincsenek érdemi különbségek. A kizárólag általános iskolai osztályokat tanítók töltik a legtöbb időt adminisztrációval (3,9 óra), míg a legkevesebbet a csak középiskolai osztályokat oktató tanárok (3,1 óra). Hasonló eredményre jutunk akkor is, ha az iskola típusát vizsgáljuk. A tiszta általános iskolák tanárai terheltek leginkább adminisztratív tevékenységekkel (3,7 óra), míg a legkevésbé a csak szakiskolai (2,4 óra) vagy csak érettségire adó képzést nyújtó intézmények pedagógusai (2,8 óra). A legalább 76 pedagógust foglalkoztató intézményekben az adminisztratív munkával töltött idő egy órával rövidebb (3,1 óra) a maximum 25 tanárral működő intézményekben tapasztalható képest (4,1 óra). Az órakedvezmények mértéke is összefüggést mutat az adminisztrációs terhekkel, minél több órakedvezménye van egy tanárnak, annál több időt tölt adminisztrációs feladatokkal. Az órakedvezménnyel nem rendelkezők és legalább 3 órakedvezménnyel bírók közti eltérés heti 1 óra.

A szülőkkel való kapcsolattartás a tanári munka egyik lényeges eleme, a hatékony tanítást és nevelést elősegítő fontos tényező. Ez történhet fogadóóra révén, vagy fogadóórán kívül akár személyes, online vagy telefonos formában is. A válaszadó tanárok egy átlagos munkahéten nagyjából 1,5 órát fordítanak a szülőkkel való kapcsolattartásra, az időmérleg-napló kitöltésének két hetében 50 százalékuk azonban egyetlen percet sem szánt erre, 10 százalékuk pedig hetente legalább 1,5 órát töltött fogadóórán illetve azon kívüli valamilyen formában kapcsolattartással.

Az adminisztrációhoz hasonlóan a nők ebben az esetben is terheltebbek, ahogyan érthető módon az általános iskolai pedagógusok is (0,6 óra), akik fiatalabb diákokkal foglalkoznak. A nők ugyanakkor minden iskolatípus esetében több időt szánnak a szülőkkel való kapcsolattartásra, azaz nem magyarázhatjuk az általános iskolai pedagógusok közötti magas aránnyal ezt a fajta többletmunkát. A legkevesebbet a szakiskolákban oktatók töltik a szülőkkel való kommunikációval (0,2 óra). A kisebb településéken a pedagógusok jellemzően többet töltenek a szülőkkel való kapcsolattartással, mint a kisvárosokban és nagyvárosokban. Egyenes irányú kapcsolat rajzolódik ki a halmozottan hátrányos helyzetű tanulók aránya és a kapcsolattartás ideje között. Azokban az iskolákban, ahol a HHH-s (halmozottan hátrányos helyzetű) diákok aránya 3 százalék alatt van a szülőkkel való kapcsolattartásra hetente 0,4 óra fordítódik, míg ahol az arányuk legalább 30 százalék, ott 0,7 óra.

Bár a szakmai továbbfejlődést jelentősen segíti az, ha a kollégák ismerik egymás munkáját, módszereit, egymás órai tevékenységéből okulnak, a továbbképzésre fordított időn belül mégis elenyésző részt képvisel az intézményen belüli és kívüli hospitálás (összesen 5,1 százalék). Legnagyobb arányban az önképzés formájában valósul meg a szakmai fejlődés (21. ábra).

21. ábra - Az osztálytermi pedagógusok továbbképzésre fordított idejének összetétele

A közvetlenül az órai munkára való felkészülés a tanárok időfelhasználásának hangsúlyos szeletét adja. Egy átlagos, teljes munkaidőben foglalkoztatott tanár teljes munkaidejének több mint 15 százalékát (7,9 óra) tölti felkészüléssel. A nők a férfiaknál lényegesen több időt fordítanak a készülésre (8,3 óra vs. 6,7 óra), ahogy a fiatalabbak és a pályakezdők is több időt szánnak ilyen jellegű tevékenységre. A 20-29 éves pedagógusok hetente 10,4 órát készülnék, míg az 50 évnél idősebbek kerekén 7 órát. A felkészülésre fordított idő a kizárólag általános iskolai képzést és a többcélú, érettségit is biztosító intézmények pedagógusai körében a legmagasabb (8,7 óra), míg a kizárólag szakiskolaként működő intézményekben a legalacsonyabb (5,3 óra). Azokban az iskolákban, ahol nagyobb arányban vannak ingyen étkező és halmozottan hátrányos helyzetű diákok, ott a pedagógusok lényegesen több időt fordítanak a felkészülésre.

Dolgozatjavításra, szöveges értékelések írására hetente átlagosan 3,6 órát szánnak a teljes állású, osztálytermi pedagógusok, ami a heti teljes munkaterhelés 7 százaléka. A felkészüléshez hasonlóan a nők ezzel a tevékenységtípussal is több időt töltenek, átlagosan 0,7 órával. A pályakezdők némiképp kevesebb időt szánnak dolgozatok javítására. Az intézménytípusok közti különbségek azt mutatják, hogy az érettségit adó iskolákban dolgozó pedagógusok töltik a legtöbb időt hetente a tanulók értékelésével, míg a kizárólag szakiskolai képzést nyújtó intézmények oktatói a legkevesebbet (13. táblázat). Az ingyen étkező és a halmozottan hátrányos helyzetű diákok arányának növekedésével párhuzamosan csökken az értékeléssel töltött idő. Az ingyen étkezőket és HHH-s tanulókat a legkisebb arányban oktató intézményekben 4 órát töltenek a tanárok értékeléssel, szemben például a legalább 30 százalékban halmozottan hátrányos helyzetű diákokat tanító intézmények 2,8 órájával.

Az intézmény típusa	Átlag	SD
Csak általános iskola	3,30	2,79
Csak szakiskola	1,40	1,50
Csak hagyományos, 4-5 osztályos, érettségit adó (gimn. vagy szakközép)	4,32	3,52
Szakiskola valamivel kombinálva	3,14	3,57

Vegyes, érettségig adó (6-8 osztályos gimn. és szakközép, 12 osztályos, stb.)	4,81	4,27
Összesen	3,62	3,57

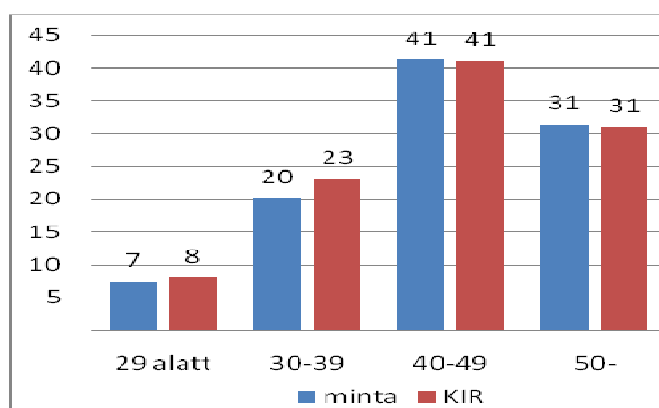
13. táblázat - Az osztálytermi pedagógusok értékelésre fordított idejének megoszlása az intézmény típusa szerint

A kutatás eredményei az óvodapedagógusokról

Általános kép

Életkori és nemi megoszlás

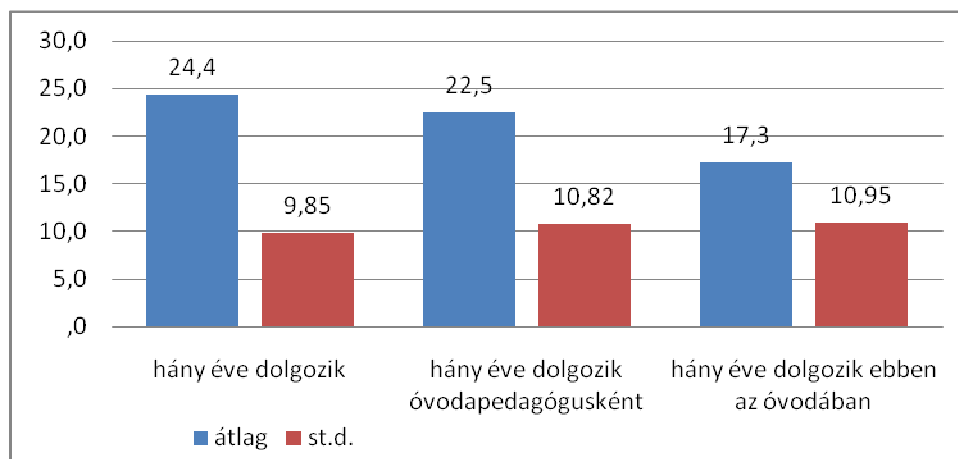
Az óvodapedagógus válaszadók 99,6 százalékban nők voltak, átlagéletkoruk pedig 44,3 év (st.d.: 8,6) volt. Ennek megfelelően, a 40-49, illetve az 50 év fölötti korosztály tette ki a válaszadók közel háromnegyedét. A válaszadók nem- és kor szerinti megoszlása ebben az esetben is jól követi az országos található eloszlást, ott az óvodapedagógusok között a nők aránya 99,8% (21. ábra).

21. ábra – Az óvodapedagógusok kormegoszlása (%)

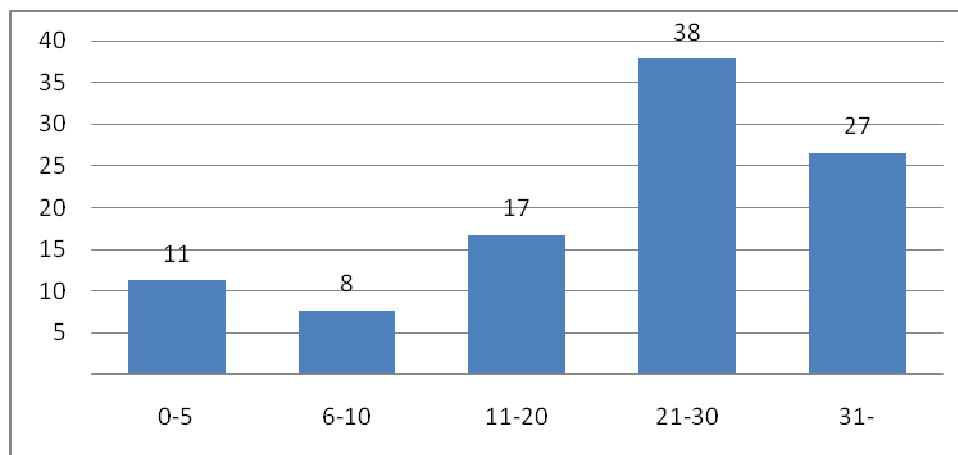
A pályán töltött idő

Az óvodai pedagógusok átlagosan 24 és fél éve dolgoznak, amiből átlagosan 22 és fél évet az óvodapedagógusi pályán töltöttek, 17 évet pedig a jelenlegi óvodájukban (22. ábra). Az átlagos értékekhez tartozó szórások azonban elég magasak.

22. ábra – Az óvodapedagógusok pályán töltött ideje (év)

Az óvodapedagógusok között 11 százalékra tehető a pályakezdők aránya, ennél valamivel kevesebb a 6-10 éves tapasztalattal rendelkezők aránya, 17 százalék 11-20 év közötti tapasztalattal, a többiek pedig ennél is régebben léptek az óvodapedagógusi pályára (23. ábra).

23. ábra – Az óvodapedagógusok aránya a pályán töltött idő szerint (%)

Foglalkoztatás, heti óraszám, túlóra

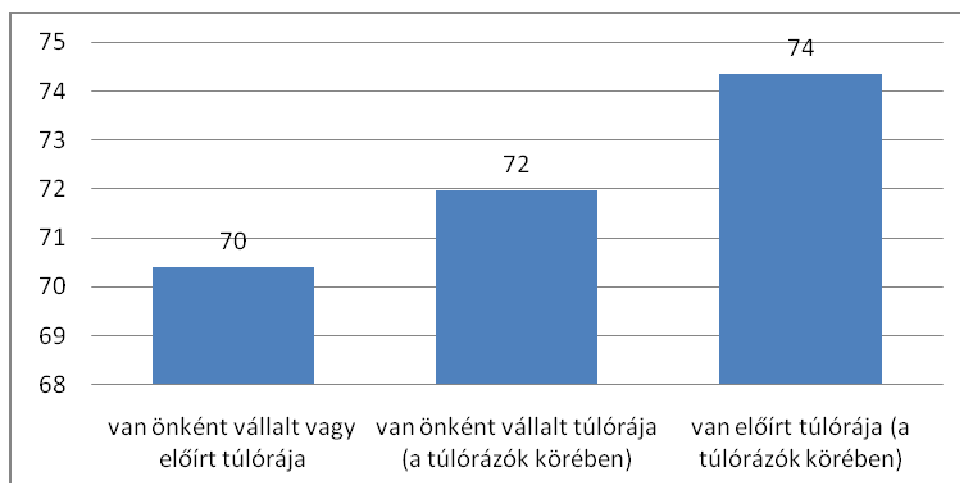
A válaszadó óvodapedagógusok 90 százaléka határozatlan idejű alkalmazásban áll, 4 százalék egy tanévnél hosszabb időre szóló határozott idejű kinevezéssel, munkaszerződéssel, 5 százalék pedig maximum egy tanévre szóló kinevezéssel, munkaszerződéssel dolgozik.¹³

Az óvodapedagógusok heti óraszámja átlagosan 37 óra, amiből a kötelező órák átlag 30 órát tesznek ki. A legnagyobb heti óraszámokról a fővárosi kerületekben és a községekben dolgozók, a legalacsonyabbakról pedig az egyéb városok (megyei jogú városok / egyéb városok) óvodapedagógusai számoltak be.

Az óvodapedagógusok körében 70 százaléknak van előírt és / vagy önként vállalt túlórája (24. ábra). A túlórázók közül 72, illetve 74 százalék azok aránya, akik önként vállalnak túlórát, illetve előírt túlórájuk van. Az önkéntes túlórák száma átlagosan 7,3 óra (st.d.: 3,2), az előírt

¹³ Adathiány: 1 százalék

túlóráké pedig 7,7 (st.d.: 3,3). A túlórák mértéke nem különbözik szignifikánsan sem településtípusok, sem kor szerint.

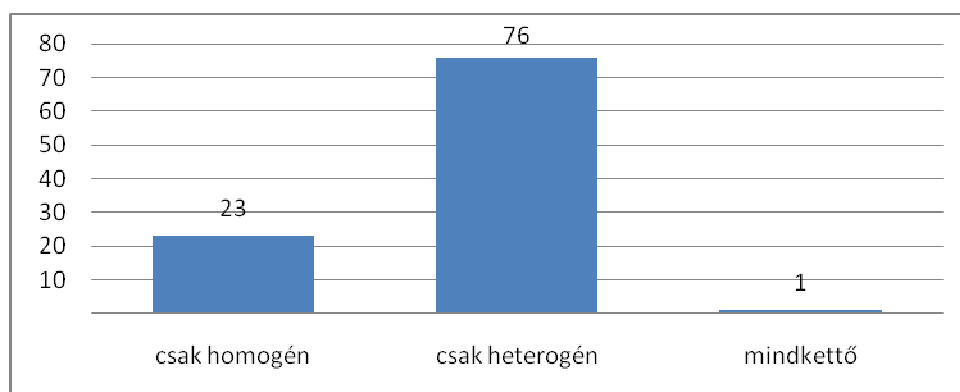
24. ábra – A túlórázó óvodapedagógusok aránya (%)

Az óvodai csoport jellege és nagysága

A válaszadó óvodapedagógusok 95 százaléka 1 csoportban, 4 százaléka kettő, 1 százaléka pedig három vagy több csoportban tart foglalkozást. A csoportfoglalkozások átlagos óraszám 31 óra (st.d.: 6,6). A csoportfoglalkozások óraszámjai azonban sem településtípus, sem kor szerint nem különböznek szignifikánsan egymástól.

Egy óvodapedagógus átlagosan 29 gyermekkel foglalkozik, de az ehhez az értékhez tartozó szórás nagyon nagy (21), vagyis bizonyos óvodapedagógusok nagyon kevés, mások viszont nagyon nagyszámú gyermekkel foglalkoznak.

A pedagógusok háromnegyede csak heterogén, közel negyede pedig csak homogén csoportokban tart foglalkozásokat (25. ábra). Azok aránya, akik mind heterogén, mind homogén csoportokat visznek, mindössze egy százalék.

25. ábra – A különböző csoportban dolgozó óvodapedagógusok aránya (%)

Időmérleg vizsgálat

Heti teljes munkaterhelés

Az óvodapedagógusok teljes heti munkaterhelése minden olyan tevékenységet érint, amely az óvodapedagógusi munkakörhöz kötődik, így beleértendő többek között az óvodai csoporttal töltött idő, az előkészületek, a szülőkkel való kapcsolattartás, az adminisztráció, az önképzés, hospitálás is. Összességében a válaszadó óvodapedagógusok heti átlagos munkaterhelése 46,2 óra, amely természetesen igen különbözik az egyes pedagógusok esetében. A válaszadó óvodapedagógusok 5,3 százaléka egy héten 35 óránál kevesebbet dolgozik, azaz alulterheltnek nevezhető, 11,6 százaléka pedig 55 órát vagy többet tölt a munkájához kapcsolódó tevékenységekkel, ami azt jelenti, hogy jelentősen túlterhelt (14. táblázat). A teljes heti munkaterhelésből 42,6 óra esik a hét öt munkanapjára és 3,6 óra a két szabadnapra.

Átlagos heti munkaterhelés	%	N
-35 óra	5,3	29
35-40 óra	11,1	61
40-45 óra	29,6	163
45-50 óra	28,1	155
50-55 óra	14,3	79
55-60 óra	8,0	44
60-65 óra	2,5	14
65- óra	1,1	6
Összesen	100	551

14. táblázat - Az óvodapedagógusok heti teljes munkaterhelésének megoszlása

Tevékenységstruktúra

A válaszadó óvodapedagógusok egy héten átlagosan 27,5 órát töltenek az óvodai csoporttal, 4,1 órát fordítanak előkészületekre. Hat órát szánnak a munkakörbe tartozó, nem csoportban zajló feladatokra (pl. csoportnapló vezetése, a gyerekek kísérése, fogadóórán való részvétel, szülőkkel való kapcsolattartás, stb.). A válaszadók átlagosan 2,8 órát töltenek az óvodai rendezvényekkel összefüggő feladatokkal, óvodamenedzsmenttel, míg egyéni professzionális tevékenységre (pl. továbbképzés, önképzés) 5,8 óra jut hetente.

Az óvodapedagógusok munkaterhelésének főbb tevékenységtípusok szerinti megoszlása jelentősen eltér a munkanapokon és pihenő napokon végzett munka esetében. A munkanapokon végzett tevékenységek közel kétharmadát a csoportban töltött idő teszi ki, míg a szabadnapokon az egyéni professzionális tevékenységek és az előkészületek, felkészülés ugyancsak közel kétharmadát adja a munkával kapcsolatos tevékenységeknek. Érdekes, hogy a teljes heti munkaterhelés felkészülésre és egyéni professzionális tevékenységre jutó része csaknem 25 százalékban a heti két pihenőnapon zajlik (15. táblázat).

Tevékenységtípus	Munkanap	Szabadnap
Óvodai csoportban töltött idő	27,50	,04

Előkészület	3,19	,94
Munkakörbe tartozó, nem csoportban zajló feladatok	5,25	,70
Óvodai rendezvények, óvodamenedzsment	2,19	,58
Egyéni professzionális tevékenység	4,32	1,36
Összesen	42,44	3,62

15. táblázat - A pedagógusok heti munkaterhelés főbb tevékenységkategóriák szerinti megoszlása szabadnapokon (óra)

Az egyes óvodapedagógusok munkaterhelése természetesen eltér a pedagógus és az intézmény jellemzőit figyelembe véve. A vezető beosztásban lévők közel három órával többet dolgoznak a beosztott óvodapedagógusoknál. Előbbiek átlagos heti munkaterhelése 48,4 óra, utóbbiaké 45,8. A főbb tevékenységtípusok mindegyikében is jelentős eltérés mutatkozik. A beosztott pedagógusok egy héten átlagosan 29 órát töltenek az óvodai csoporttal, a vezetők 20,5 órát, és ezzel összefüggésben többet fordítanak előkészületekre is. A vezetők ezzel szemben kétszer annyit fordítanak az óvodapedagógusi munkakörbe tartozó, nem csoportban zajló feladatokra (10,4 óra) és több mint háromszor annyit óvodai rendezvényekkel kapcsolatos tevékenységekre, óvodamenedzsmentre (6,8 óra), mint a beosztott pedagógusok. Ezen kívül egyéni professzionális tevékenységekkel is többet töltenek.

Iskolavezetés és a pedagógusok munkaterhelése¹⁴

Az iskolai munkakörülmények vizsgálatával foglalkozó kutatások arra hívják fel a figyelmet, hogy a tanárok munkájának minőségét nem csupán pedagógiai kultúrájuk, nézeteik, tudásuk határozza meg, de annak a szervezetnek az adottságai, körülményei, lehetőségei és korlátai is, amelyben dolgoznak, és az a mozgástér is, amit az adott szervezet számukra biztosít. Ilyen értelemben beszélhetünk hatékony és kevésbé hatékony szervezetektől. A hatékony munkaszervezés egyik kulcsa maga a vezető. Az intézményvezető, mint munkahelyi vezető – bár a szabályozás miatt csak korlátozott mértékben – de mégis alapvetően ráhatással van arra a munkahelyi klímára, amiben a pedagógusok eredményesen dolgozhatnak. A munkaterhelés szempontjából pedig ez az a réteg, amely – a nemzetközi kutatások eredményeivel összecsengően - a leginkább túlterheltnek tűnik az adatok alapján is.

Vezetői stratégia

A munkahelyi vezető mozgásterét alapvetően befolyásolja, hogy milyen eszközei vannak az iskola humán erőforrásainak biztosításában, fejlesztésében. Az intézményvezetői kérdőíves felvétel alapján azt mondhatjuk, hogy a nevelési-oktatási intézmények egynegyedében van betöltetlen pedagógus álláshely, ezek egyharmadában egy, másik egyharmadában két betöltetlen álláshely van, 14 százalékukban van három és egyötödükben ennél több (egy intézmény 42 betöltetlen álláshelyet jelölt meg?!). Az érintett intézményvezetők mintegy fele nyilatkozta azt, hogy mindegyik üres álláshelyet meghirdette, egytizedük csak egy részét, a többiek viszont meg sem hirdették azokat.

¹⁴ Az iskolavezetésről szóló rész nagyban támaszkodik a projekt keretében elkészült kvalitatív vizsgálat eredményeire, elsősorban Nagy Mária tanulmányára és Buda Mariann és Németh Szilvia esettanulmányaira.

A betöltetlen álláshely elsősorban a szakiskolával is rendelkező középfokú intézményekre a leginkább jellemző, az ilyen iskolák felében van ilyen probléma. Kevésbé jellemző ez a probléma a falusi és kisvárosi általános iskolákra, valamint a szerkezetváltó gimnáziumokra. Az óvodák esetében viszont alig találunk betöltetlen álláshelyet, mindössze a mintába került óvodák négy százalékára jelezte, hogy van üres álláshely. Az óraadó alkalmazása jóval inkább a nagyvárosi intézményekre jellemző, míg a községekben lévő iskolákban sokkal inkább túlórával oldják meg ha nincs elég pedagógus a feladatra. Az iskolákban átlagosan a pedagógusok a heti összes óraszám 17 százalékát, az óvodapedagógusok 14 százalékát látják el túlórában.

Átlagosan a nevelőtestület felére mondták az intézményvezetők, hogy a tanítást és az adminisztrációt az iskolában, a felkészülést és dolgozatjavítást inkább otthon végzik. 28 százalékáról ítélte úgy a vezető átlagosan, hogy csak a legszükségesebb időt tölti az iskolaépületben (óvodák esetében ez 27%), és mintegy a pedagógusoknak egyötödére gondolja igaznak a vezető, hogy szinte minden feladatát az iskolában végzi el (óvoda esetében 30%). Érdekes módon nem azok a vezetők tartják nagyobb mértékben túlterheltnak a tantestületet, akik szerint a tantestület nagy része az iskolában végzi el a feladatait. A feladatok elvégzésének minősége és mennyisége és a munkavégzés helyszíne között nincs összefüggés. Iskolatípusonként ugyanakkor található jellegzetes különbségeket, az épületben való tartózkodás minimalizálása leginkább a szakiskolai programokkal is rendelkező iskolákban jellemző, míg a feladatoknak az iskolában való elvégzése a nagyvárosi általános iskolákra és hagyományos gimnáziumokra, szakközépiskolákra jellemző. A községi és kisvárosi általános iskolákban pedig az otthoni dolgozatjavítás a jellemző.

A kvalitatív vizsgálat is azt mutatja, hogy a pedagógusok iskolai időbeosztására vonatkozóan egyik iskolában sincs külön szabályzat, azt azonban több intézményvezető is fontosnak tartotta kihangsúlyozni, hogy vannak olyan tanórákon kívüli, úgymond kötelező foglalkozások, amelyeken a pedagógusok részvételét elvárják. Nyilván, nem az a cél, hogy a pedagógus minél több időt töltsön az iskolában, hanem hogy az elvégzett munka hatékony legyen.

„Az elvárásoknak tegyen eleget, az adminisztrációt végezze el, illetve ha osztályfőnök, akkor ahhoz kapcsolódóan, ha munkaközösség vezető, akkor ahhoz kapcsolódóan, illetve hát minden pedagógus, még egyszer hangsúlyozom, azokat a feladatokat, azokat az elvárásokat el kell, hogy, hogy végezze. Ha versenyre készítünk fel, akkor ugye annak megfelelően, ha javít, akkor annak megfelelően, vagy a könyvtárban, mivel helyi könyvtárunk is működik, akkor annak megfelelően, akkor természetesen ott. Ha ezt otthon meg tudja oldani, akkor otthon úgy készül, hogy éppenséggel hazaviszi a javítanivalót (...)” (igazgató)

A pedagógusok szerint nincs meghatározva, hogy ki mennyit tölt az iskolában, a vezetőség ezt eléggé rugalmasan kezeli. Ez arra utal, hogy az intézmények vezetői nem minden esetben élnek a jogszabály alapján kapott lehetőségeikkel. Viszont vannak olyan feladatok, amiken részt kell venni, a különböző külsős rendezvényeken kell felügyelni, így az iskolában eltöltött időt ez jelentősen befolyásolja.

„Konkrétan nincs. Aki becsületesen végzi ezt a feladatot, az majdnem reggeltől estig itt van. Valahol a munkaköri leírásunkban benne van, hogy mik azok a feladatok, amiket meg kell csinálnunk, amin részt kell vennünk, tanítási idő előtt mennyivel kell már az iskolában tartózkodni. Nyilván tanítási óra után olyan feladatok vannak, amiket szünetekben nem tudunk megvalósítani.” (pedagógus)

A munkaterhelés egyenetlensége nagyobb gondot okoz az oktatási intézmények vezetői, mint az óvodavezetők számára. Arra a kérdésre, hogy mely módszerek lennének a legjobbak a munkaidő terhelés problémák megoldására, az oktatási intézményvezetők nagy többsége (kétharmad) a jobban dolgozó pedagógusok jutalmazását, anyagi honorálását említette. 17 százalékuk pedagógiai asszisztenseket venne fel, és 12 százalék megválna a kevésbé terhelhető tanároktól. Ugyanilyen arányokat találunk az óvodavezetők esetében, kivéve, hogy csak 9 százalékuk válna meg a kevésbé terhelhető óvodapedagógusoktól.

Arra a kérdésre, hogy kiket bocsátana el az intézményvezető, több interjúalany is kifejtett választ adott a kvalitatív vizsgálatban. Akik megneveztek ilyen személyt, a nevelőtestület 10-20%-át említették. Ezek az intézményvezetők éppen azok voltak, akik az intézményüket a leghatékonyabban szervezik. A határozott szegregációs politikát megvalósító, államigazgatási gyakorlattal rendelkező igazgató például a testület 10%-ától szívesen megválna, többek között az integrációt elutasító, azt „baromságnak” tartó tanárokat küldené el. Az intézményi feladatok radikális megváltozását konstatáló és a követelményeket felvenni nem tudó kollégákat említő, amúgy csoportbővítésben gondolkodó óvodavezető két „alkalmatlan” beosztottját is elküldené. Az egyik kistérségi, tartalmi integrációt vezető igazgató, ha lenne végkielégítésre pénze, a tantestület 20%-át felállítaná az intézményből, pályaalkalmatlanság vagy egészségi problémák miatt. Annak a szakmai programjai miatt a térségben rendkívül keresett intézménynek a vezetője, aki úgy látja, kollégái az elbocsátás miatti félelmükben vállalják a túlmunkát, a tantestület 15%-át küldené nyugdíjba, hogy fiatalokat vegyen fel helyükbe, „akik még nincsenek megkövesedve, és több lábon állnak”. Az intézményekben tehát nem folyik teljesen racionális munkaerő-gazdálkodás. Az is valószínű, hogy ennek nincs túl sok köze a munkaerő létszámokhoz, hanem sokkal inkább a munkáltatói mozgástér kötöttsége az akadálya ennek, illetve – az esetek jó részében – mindehhez a megfelelő munkáltatói (intézményvezetői) kompetenciák is hiányoznak. Mindenesetre árulkodó az is, hogy a kérdőíves felmérés alapján az iskolaigazgatók a tantestületnek átlagosan csak a 67 százalékát venné magával abban a hipotetikus esetben, ha másik iskolába neveznék ki és vihetne magával bárkit (ez az arány az óvodavezetők esetében magasabb, 80%). Ugyanakkor megfogalmazódott az interjúkban is, hogy a feladatvállalás mentalitás kérdése is. Van, akinek fontos a feladat, és ragaszkodik hozzá, akkor is, ha túlterhelt. Ez arra is utal, hogy az egyenletes óraterhelés nem feltétlen jó cél, ez csak azért tud így megfogalmazódni, mert a bérekben nem lehet kellőképpen differenciálni. Valójában egy rugalmas rendszerre lenne szükség, ahol lehetőség van a teljesítménynek megfelelő differenciált díjazásra.

Amikor az igazgatónő tehermentesíteni akarta a kollégákat, ők sértődtek meg, hogy el akarja venni az órát tőlük. Az a 4-5 ember, aki a húzóerő, akár heti 40-50 órát is dolgozik. Majdnem dupláját dolgozzák az iskoláért azok, akik megtalálják a feladatokat. (Igazgató)

Bár minden intézményvezetői interjúban szó esik az utóbbi években az intézményben megjelenő új feladatokról (fejlesztés, szervezeti integráció, tanulók fegyelmezése, szülőkkel való kapcsolat), ezek – azaz a kiterjesztett szerepelvárás – **elfogadása nem minden intézményben egyértelmű**. Ebben az esetben az alapvető munkaerő-gazdálkodási problémát nem a kötelezően ellátandó munkaórák száma, a szakos ellátás aránya és az egy tanárra jutó tanuló mutatója körül kell keresnünk, hanem éppen a körül, hogy a „kiterjesztett szerepelvárás” kúszó elterjedése milyen következményekkel jár a pedagógusok munkaterhelésére az intézményekben elvárható kompetenciák megteremtésére vonatkozóan, és hogy tisztázatlan, mely szereplőket milyen felelősség terhel e kompetenciák biztosításában.

Úgy tűnik, sokszor a katasztrófa (elbocsátás, pénzhiány miatti iskolamegszűnés) elkerülése az, ami a kiterjesztett szerepfelfogás erősödését hozza. Ez az, ami elősegíti a tanulók megtartására alkalmas programok indításában, a szegényes finanszírozást kiegészítő pályázatok elkészítésében és más egyéb feladatok ellátásában mutatott készség kialakulását. Ennek a folyamatnak a fenntartásában – úgy tűnik – egyetértés is van az irányítási partnerek között: erre ösztönöznek a központi oktatáspolitikai lépések, erre ösztönöz a fenntartó, és ezt vállalja az intézményvezető és a testületek többsége, ugyanakkor ennek hatása nem feltétlenül pozitív a pedagógiai munka eredményességét illetően. A pedagógusok többsége azt vallja, hogy a feladatok visszautasítására megvolna a lehetőségük, ennek ellenére mégis ritkán fordul elő, hogy erre sor kerüljön, mindig jól meghatározott oka kell ennek legyen. Egyik pedagógus szerint a feladatok visszautasítása hiányának fő oka a következményektől való félelem.

„Lenne rá lehetőségem csak az ember fél a következményeitől. Pontosan a mostani helyzettel kapcsolatban, az ember mindennapjában fontos, hogy legyen munkahelye és tudjuk, hogy senki sem pótolhatatlan. Nem mondtam még nemet.” (pedagógus)

Ugyanakkor elmondható, hogy felnőtt egy olyan iskolavezetői réget, amely tudatosan él a pozitív ösztönzés eszközével, a túlmunka „külső” (anyagiakban is megjelenő) és „belső” (a hivatás örömet nyújtó) jutalmazásával is, főként nagyvárosokban, nagyobb intézményekben, és olyan intézményvezetők esetében, akik képzettségük, korábbi munkatapasztalataik, intézményvezetői meggyőződéseik következtében természetesnek veszik, hogy a mai magyar iskoláknak ebben a kiterjesztett feladatelvárás rendszerben kell működniük.

Szinte mindegyik intézményben (iskolában 98%, óvodában 92%) értékeli rendszeresen a pedagógusok munkáját az intézményvezető bevallása szerint. A leggyakrabban említett eszköz az óralátogatás (63%), a közös szakmai feladatokban mutatott teljesítmény, a tanulói, szülői elégedettség és a tanulói teljesítmények szempontját több mint negyven százalékban említették az iskolavezetők. Az óvodák esetében a legfontosabb értékelési szempont a gyerekek, szülők elégedettsége (63%), ezt követi a csoportfoglalkozások látogatásának tapasztalatai és a közös óvodai szakmai feladatokban nyújtott teljesítmény. Ugyanakkor az időmérleg-adatok és az interjúk alapján is azt mondhatjuk, hogy az óralátogatás és hospitálás egyáltalán nem olyan gyakori tevékenység, mint azt a vezetők láttatni szeretnék.

Komplex értékelési rendszerről az intézmények viszonylag kis százalékában beszélhetünk. A kvalitatív vizsgálat információi alapján érdekes eset az az iskola, ahol több mint 30-féle szempontból álló rendszert dolgozott ki a nevelőtestület, 1-4-es skálán végzett pontozási rendszerrel. A rendszer részét képezik az igazgató, igazgatóhelyettes, munkacsoport-vezetők óralátogatása, a különböző beszámolók. Egy másik iskola már régóta az önértékelésre alapoz, a pedagógusok saját magukat értékelik, elszámolnak az önként vállalt feladatokkal is, év végén pedig készül egy összesítő mátrix, amiben a pedagógusokat összehasonlítják. Ennek az iskolának az igazgatója viszont azt is megfogalmazza, hogy elég nehéz összehasonlítani a pedagógusokat, mert eléggé különböznek: vannak az innovatív pedagógusok, akik jó tanárok, eredményesek, de nem igazán vállalnak plusz feladatokat, velük szemben ott vannak az ún. végrehajtó pedagógusok, akik a tanári munkában sokat kell, még tanuljanak, viszont minden plusz feladatot elvállalnak.

Az örömmel végzett alkotómunka minden foglalkozás esetén a minőség garanciája. *„Azokat a programokat kedvelik a pedagógusok, amelyek a gyerekekhez kötődnek.”* – mondja egy intézményvezető és ezt mind a hazai, mind a nemzetközi kutatások újra és újra megerősítik.

Minthogy hasonló megfogalmazással több helyütt is találkoztunk, az elemzőben megfogalmazódott az a feltételezés, hogy talán éppen a kiterjesztett szerepelvárás kúszó elterjedése körül kell keresnünk a nagyobb lelki megterhelés okait. A feltételezés azonban nem igazolódott be egyértelműen. Ami „új” feladatot az egyik iskolában gyötrelmesnek érezték a pedagógusok, azt másutt szívesen végezték (például a minőségbiztosítással kapcsolatos feladatokat, a pályázatkészítést stb.). Fény derült számos olyan feladatra is, amelyek „a gyerekekhez kötődnek”, ám mégsem igazán kedveltek (például az SNI-s (speciális nevelési igényű) tanulók ellátása, ügyeletek stb.). Az igazi lelki megterhelést azok a feladatok okozzák, amelyekre a pedagógusok **nem érzik magukat eléggé felkészültnek**.

Azaz, úgy tűnik, az intézményen belüli külön feladatok elosztásának azok a módszerei, amelyekről az intézményvezetők beszámolnak (az egyenletes leterhelésre törekvés, a hiányzó tanórák számának kipótlása egyéb feladatokkal), nem tekinthető mindig igazán hatékony megoldásnak. A másutt nem-szeretem feladatok ellátása pedig azért tűnik sikeresnek egyes iskolákban, mert tudatos kompetenciafejlesztés előzi meg azok elosztását (pedagógusok elirányítása megfelelő tanfolyamokra, esetleg a pedagógus saját maga által kezdeményezett feladatválasztása és kompetenciabővítése).

Az interjúkból is, a mindennapi tapasztalatainkból is kitűnik, hogy a magyarországi szegregáló iskolarendszer végletes különbségeket hozott létre a tanári munkában is. A skála egyik végpontján a komoly sikereket elérő tanulók felkészítése jelenti a munka – és a plusz terhek – zömét. A jól szocializált, motivált gyerekekkel dolgozni még akkor is könnyebb, ha valamennyire mindenhol növekednek a problémák. Az erősen motivált gyerekek, és az elkötelezett pedagógus egymásra találásából igazi szárnyalás lehet. Bár ez jelentős – anyagilag nem honorált – többletmunkát jelent néhány (de nem mindegyik!) pedagógusnak, ugyanakkor hatalmas, energiát adó sikerélményt is.

A skála másik végpontján a perifériára szorult rétegek motiválatlan, minden szempontból hátrányos helyzetű, esetleg már mindenhol kiszorult gyermekeinek iskolái vannak, ahol annak érdekében kell (minden pedagógusnak!) hatalmas munkát végezni, hogy a diákok egyáltalán ott legyenek az iskolában. Az utóbbi esetben a pedagógus feladatait, pszichés terheit nagymértékben megnöveli a tanulók szociális és mentális problémáival való foglalkozás, ami ugyan nem tanári munka – a riportalányok is jelezték, hogy ehhez sokkal több segítséget várnának –, de e nélkül egyszerűen el sem indulhatna a tanítás. Az ilyen jellegű feladatok esetén pedig aránytalanul nagy teher hárul a pedagógusok egy tulajdonképpen vezetői feladatot ellátó csoportjára, az osztályfőnökre.

Minden osztályfőnök ifjúságvédelmi felelős is, amiért sem órakedvezményt, sem pénzt nem adnak. Pedig nagyon sok ilyen jellegű tevékenységet végeznek: jellemzést írnak a pártfogolt gyerekekről, rendszeresen találkoznak a pártfogókkal, kapcsolatot tartanak a családsegítővel, a gyermekjóléti szolgálatokkal. Szerinte „így egyszerűbb, mintha egy valaki csinálná” az ifjúságvédelmi munkát, hiszen az osztályfőnöknek akkor is nagyon sokat kellene segítenie, mivel a gyerekeket ő ismeri. „Mindenkinek tudja, hogy a szakiskolában ez így működik, mert így kell, hogy működjön.” „Ezek lelkiismereti dolgok: mennyire akarom bevállalni, mennyire nem.” Rengeteg a szociális munka: meg kell tartani a gyerekeket, megakadályozni, hogy lecsússzanak. „Nagyon nehéz megtalálni az egyensúlyt, hogy meddig avatkozhatok bele”, mikor, kinek tegyen jelzést a diákok problémáiról. (szakiskolai tanár)

A munkatapasztalatok és végzettség fényében kialakuló közalkalmazotti bérek függetlenek az elvégzett munkák körének kiterjedtségéről, a plusz feladatok jutalmazására pedig – az interjúk

tanulása szerint – alig-alig van lehetőség. Az úgynevezett minőségi bérpótlékkal (aminek lehetőségét néhány igazgató említi) talán nemcsak az a baj, amit a vezetők is említenek, mármint hogy csupán jelképes mértékű, hanem az is, hogy nem arról szól, amire használni kénytelenek – a munka eltérő *menyiségének* jutalmazására. Így – az intézményvezetők többsége – nem lát más megoldást, mint hogy a feladatokat igazítja a törvény által megállapított bérekhez, és igyekszik mindenkit „egyformán”, „igazságosan” terhelni. Egészen kivételesnek tűnik az az intézményvezetői munkaerő-politika, amit a korábban az üzleti világban munkatapasztalatot szerzett igazgató esetében láttunk. Ő, amellet hogy folyamatos testületi kompetenciafejlesztést folytat, a pluszmunkát jelentősebb (teljesítménymotivációs alap pályázatban szerzett) pénzösszeggel is jutalmazza. Talán nem meglepő, hogy ő az, aki arról beszél, hogy az iskolában személyzeti állásra is szükség lenne. Közepes méretű vállalat-számba menő intézményében ő egyébként a feladatok elosztásának egy komplex, differenciált, a felek konszenzusának és involváltságának megteremtését is célzó rendszerét működteti. Úgy tűnik tehát, hogy a pedagógusok túlzott pszichikai terhelésének egyik oka **strukturálisan kódolt** a mai magyar oktatási rendszerben, amely nem vesz tudomást (legalábbis nem meggyőző módon) az utóbbi évek változási folyamatairól.

Mind az esettanulmányok, mind a kérdőíves vizsgálat eredményei azt mutatják, hogy a legkevésbé szeretett tevékenység az adminisztráció. Az intézményvezetők majdnem fele a kérdőív utolsó nyitott kérdésére válaszolva is a legnagyobb gondnak az adminisztrációt látja a pedagógusok terhelésében (32%). Nemcsak arról van szó, amit az egyik óvodavezető említ: hogy *„elveszi a hasznos munka elől az időt, gyakorlatilag kevesebbet tudnak a gyerekekkel foglalkozni”*. Nemcsak kompetenciahiányról van ez esetben (is) szó, mint ahogy egy másik óvodavezető fogalmaz: *„Az óvónők az adminisztratív munkát nagyon gyűlölik, és nem is tudnak lényegre törően foglalkozni.”* Valószínűleg inkább arról, amit egy összevont komplex városi intézmény igazgatója állít, az adminisztrációról szóló hosszú jeremiádjában:

„A fenntartó is mindent az irodákból átzúdí az intézményre. És annyi helyen, és annyi adatszolgáltatást kérnek, hogy ez nem normális. (...) Ha fenntartjuk a fenntartóknak az apparátusát, akkor csinálja meg az. (...) Iszonyú munkák hárulnak. Nem beszélve róla, most az oktatási hivatalok, a különböző pályázatok kapcsán az auditálást, a szakértést változtatták húszféleképpen egy év alatt. Húszféleképpen kellene tudni, például, akkor nekem, mint igazgatónak nekem jogásztól kezdve mindennek kell lenni. Én is túlterheltnék érzem magam. (...) Ez méltánytalan. Mindenki tolja le a feladatot a végső pontra, és az oktatásban a végső pont az iskola.”

Van, amikor ezt még az iskola is fokozza saját belső, elektronikus formában történő nyilvántartásokkal. Ennek viszont az egyik pedagógus, aki egyben igazgatóhelyettes is, látja értelmét:

„Előírások vannak, hogy a törzskönyveket rendesen kell vezetni, de mi rádobtunk egy lapáttal, hogy elektronikusan is el kell könyvelni az egy osztályba járó tanulók osztályzatát és hiányzásait. Ennek megvan a belső haszna, ezekből statisztikákat lehet készíteni. Ez komoly leterhelés – én ennek látom az értelmét. A féléves munka értékeléskor adatbázisból lehet dolgozni.” (pedagógus)

Egy másik óvodavezető azt jelzi, hogy a munkaterhek értelmes kezelését is meg kell tanulniuk a pedagógusoknak. *„Az is baj, hogy a pedagógusok 'szereptúlterheltek'. Nemcsak a munkától leterheltek, hanem a családtól és a közéleti tevékenységtől is. Mindent nagyon jól akarnak csinálni, de nem tudnak jól időbeosztással dolgozni. Attól is függ, mennyire érzi*

magát valaki leterheltek, hogyan tud regenerálódni. 'Most akkor elmegyek, és eszemben sincs az óvoda, majd csak holnap' – de ezt tanulni kell" – állítja.

A szubjektív terhelés érzetét nagyban növeli, ha a pedagógus, úgy érzi, hogy értelmetlen feladatokat lát el. Gyakran ezt az érzést éppen a szabályok gyakori változtatása és az oktatásirányítás kiszámíthatatlansága hozza létre. A pedagógusok a legnagyobb problémát az adatok alapján éppen az országos oktatásirányítás kiszámíthatatlanságában látják (4,2 osztályzat egy ötfokú skálán, lásd 13. ábra).

Több kolléga végzett munka mellett fejlesztő pedagógusként, hogy meg tudják intézményen belül oldani az SNI tanulók ellátását, de mire végeztek, addigra a törvény már kivette a hatáskörükből ezt az ellátást (SNI tanulókkal csak gyógypedagógus foglalkozhat). „Vannak ilyen baklövések, amikor az iskolát elindítják egy irányba, és utána ellehetetlenítik azzal, hogy kiveszik a hatáskört a kezéből.” (igazgató)

Egy felkeresett iskola igazgatója az interjú kérdések feltevése után úgy ítélte meg, hogy lehet beszélni pedagógus munkaterhekről, képzségek nehézségeiről, adminisztráció túlsúlyáról, de a legfontosabb a pedagógiai munka minősége, a tanórák menete, amire ha időigényes, ha nem, pedagógusnak megfelelően fel kell készülnie, ugyanis csak így felelhet meg hivatása elvárásainak.

„Nekem az a véleményem, hogy ha egy pedagógus bemegy egy órára, kezdje azzal, hogy legyen egy tekintélye. Ha ez a tekintély megvan, (...) kisebb a fegyelmezési problémája is. A másik, hogy készüljön fel az órájára, ne ott rögtönözzön. (...) Mert a gyerek el kezdi akkor kószolgatni a pedagógust. (...) Így csorbul a tekintélye. Ha felkészült az órára, megvannak a feladatsorok, akkor innentől kezdve pörög az óra, elérheti a pedagógus a célját, hogy fejlesztette tanítványai képességét.” (iskolaigazgató)

A szervezeti integráció hatása

Az intézményben megjelenő feladatok bővülését generálják az egyébként munkaerő- és infrastruktúra-racionalizálási szándékú átszervezések, a fenntartók által végrehajtott iskola-összevonások is. A mintába került oktatási intézmények 69 százaléka egy telephelyen működik, 17 százaléka több telephelyen, de egy településen és 14 százaléka több településen. Az intézményeknek harminc százalékának van több iskolai telephelye, és 10 százalékánál van óvodai telephely is. Átlagosan 45 pedagógus tanít egy intézményben, de van olyan iskola, ahol három és van, ahol 225. Az óvodák esetében a mintába került intézmények 65 százaléka egy telephelyen működik, 17 százaléka több telephelyen, de egy településen és egyötödük több településen is. Átlagosan 11 óvodapedagógus dolgozik egy intézményben, de van ahol csak egy óvodapedagógus van, és van, ahol 70.

Az intézmények 86 százalékában a gyerekeknek nem kell a telephelyek között mozogni. A mintában szereplő szakképző intézményeknek viszont majdnem 30 százalékában van tanulói mozgás a helyszínek közt. Az intézményvezetők válasza szerint a pedagógusok 94 százaléka egy telephelyen tanít, négy százaléka egy településen de több telephelyen és két százalékuk ingázik települések közt is. Ez alapján az intézmények közötti szinergiák valószínűleg nem játszanak nagy szerepet az egyenetlen munkaterhelés kezelésében. Az óvodák esetében természetesebben adódik, hogy nincs mozgás a telephelyek közt, az óvodapedagógusok 97 százaléka egy telephelyen dolgozik.

Az interjúkból kirajzolódó kép azt mutatja, hogy az intézmény összevonások motivációja kizárólag anyagi természetű, szakmai szempontok nem játszottak szerepet (hacsak az alacsony óraszámú tárgyakat tanítók problémájának rendezését nem számítjuk ide). Ez még önmagában nem lenne baj, ha az összevonás *után* az intézmények kihasználnák az ebben rejlő –szakmai – lehetőségeket. Úgy tűnik, hogy az összevonásokat érdekházasságnak tekintik, és inkább azt tartják pozitívnak, ha az intézmények megőrzik korábbi arculatukat, ha az összevonás a napi munkában nem hoz lényegi változást.

Az intézmény összevonások, társulások létrejöttével logikus munkaszervezési megoldásnak tűnik az „**áttanítás**” megoldása is. Az interjúkból ennek kétféle megoldása bontakozik ki. Az egyik az intézményi átszervezés kényszerű elfogadása. *„Az áttanítás az egyszakosokat érinti (...) minőségi bérpótlékot kapnak havonta, és úgy szervezik az órarendet, hogy ne legyen túl nagy teher. Ők belátták, hogy ez még mindig jobb, mint a munkanélküliség.”* – fejt ki az egyik érintett iskolaigazgató. Hasonló, kényszerű elfogadásról van szó annak a két, nagyon ellentétes karakterű iskolának (egy városi elitiskolának és egy, enyhe értelmi fogyatékos gyermekeket befogadó városkörnyéki iskolának) a kistérségi társulási formában történő összevonása esetében is, ahol a két tantestület teljesen elkülönül. Bár próbálkoztak egy egyszakos pedagógus áttanításával, ma inkább óraadóval, másrészt pluszfeladatok kijelölésével oldják meg a hiányzó kompetenciák és a hiányzó óraszámok problémáját. Szintén ódzkodnak az átjárástól abban a két tagóvodával rendelkező intézményben, ahol viszont a távolság nehezíti azt.

A fejlesztések hatása

A központi oktatáspolitikai elvárások, intézkedések számos új feladattal „terhelik” az iskolákat (csak néhány példa: integráció, új – pl. szöveges – értékelés bevezetése, új technikai eszközök – pl. a digitális tábla – alkalmazása stb.). Igaz, e feladatok egy részéhez valamelyes források is járulnak, ám ezek a legkritikább esetben adnak lehetőséget új munkaerő felvételére, azaz inkább a meglévő dolgozói állomány feladatkörének bővülését jelenti. Sőt, maguknak a forrásoknak a megszerzése is plusz feladat: a pályázatok írása az utóbbi években szinte felcsatlakozott az intézmények alapfeladatai közé. E tendenciának legfrissebb megnyilvánulása, hogy – az egyébként központilag kötelezővé tett – pedagógus továbbképzési rendszer állami normatíváját a legújabb rendelkezések megszüntették, így ez a lehetőség is csak pályázat útján érhető el. Ezt a feladtdömpinget generálják még a finanszírozási nehézségekkel küzdő fenntartók is, amikor újabb és újabb pályázatokban való részvételre buzdítják intézményeinket. Ez többnyire nemcsak a pályázati feladatok megvalósítását, de a pályázatírást, annak teljes dokumentálását is jelenti.

A mintában szereplő oktatási intézmények háromnegyede, az óvodák fele vett részt az elmúlt évben valamilyen fejlesztési programban. Az iskolák elsöprő többségben (80%) a HEFOP-TÁMOP programokat jelölték meg (az érintett óvodáknak pedig a fele), de 14 százalékuk ROP programban vett részt (érintett óvodák harmada), ezt jellemzően a falusi iskolák és óvodák vezetői jelezték. Egyéb fejlesztéseket is mintegy 44 százalék említett, többek közt az SZFP, Comenius, Dobbantó, IPR és helyi programokat. Úgy tűnik, minél nagyobb méretű egy iskola, annál inkább részt vett valamilyen fejlesztésben.

A fejlesztésben való részvétel – talán nem véletlenül – felerősíti az intézményvezető szemében a szakmai közösségért végzett munka értékét, a fejlesztésben részt vevő

intézmények vezetői az átlagosnál nagyobb arányban veszik ezt a tényezőt figyelembe a pedagógusok értékelésénél. A pedagógusok terhelése ugyanis nagymértékben megnőtt a fejlesztésekben való részvétel miatt, az intézményvezető véleménye szerint. 44 százalékuk szerint ennek mértéke nagyon nagy és további egynegyedük szerint is még tetemes. Az óvodai vezetők ennél lényegesen kisebb terhelésről számoltak be.

A TÁMOP-ban a bevezető pedagógusokon, a projektmenedzsmenten és a szakmai vezetőkön van óriási nyomás, főleg a rengeteg adminisztráció miatt. Sokszor késő estig (6-7 óráig) is benn vannak az iskolában... Ha tudta volna, hogy a bevezető tanárság mivel ját, semmiképpen nem vállalta volna. (általános iskolai tanár)

Nyilván, a terhelést nagymértékben befolyásolja az, hogy a tantestület mennyire vesz részt ezekben a projektekben. A pozitív példák azok, amikor a pedagógusok többsége valamely pályázat megírásában vagy lebonyolításában szerepet vállal, így megoszlanak a munkaterhek, vannak viszont arra is példák, hogy az igazgató egyedül írja a pályázatokat és a lebonyolításban is csak néhány agilisabb tanár vállal szerepet, ami nyilván azt is jelenti, hogy rájuk jóval nagyobb munkaterhek hárulnak.

Az interjúk alapján egyértelműen elmondható, hogy a pályázatokon való részvétel igaz hogy többletterhet ró az intézmény tanári karára, de annak nem minden tagjára. Minden egyes felkeresett intézményben van egy 4-5 fős csoport – nem hivatalos team - amely önként felvállalja a különféle pályázatok megírását, majd ha sikeres volt a pályázat, viselik a megvalósítás adminisztratív terheit. Ez a négy-öt ember azonban nem összedolgozik, hanem mindegyikük külön-külön visz egy-egy projektet. Mind az öt esetben az iskola vezetőségének valamelyik tagja segíti ezeknek a „pályázatóknak” a munkáját, van ahol maga az igazgató, van ahol inkább az igazgatóhelyettes.

„A megírásban elsősorban az intézményvezető vesz részt. És azért akad egy, kettő, három olyan agilis pedagógus is, akik ebbe bekapcsolódnak. A drogos pályázatot például egy ember csinálja. A költségvetését is. Csak egy kis ránézés kell. Ha meglökjük a szekeret, akkor már vígan borul.” (igazgató)

Az egyik iskola pedagógusa egyedül felelt nemcsak a diákok szociális kompetenciájának fejlesztését célzó programnak a megírásáért, hanem az egész lebonyolításáért, s az ehhez kapcsolódó adminisztratív teendők ellátásáért is. Mindezt úgy tette, hogy emellett az alsó tagozaton egy negyedik osztály osztálytanítója és munkaközösség-vezető is. A heti időbeosztásában a csütörtöki napra, valamint a hétvége két napjára sűríti a projekt-adminisztrációt. Az interjú során hangsúlyozza, hogy férje hathatós segítsége nélkül nem tudná a munkája és a családja mellett ellátni ezt a feladatot is. A pályázat koordinációját a tantestület néhány tagjának az unszolására vállalta el, havi bruttó 50 ezer forintért.

„Az elmúlt hónapok során már többször voltam azon a ponton, hogy nem csinálom tovább, átadom a feladatot valaki másnak, de a programban résztvevő kollégák kijelentették, ha nem csinálom, ők sem fogják. Bízattak, kértek, maradjak, csináljam. Maradtam, de már sokszor megbántam, hogy egyáltalán belefogtam. Szombatonként a gyerekeim úszás-óráján is laptoppal az ölemben ülök, s dolgozom. A gyerekeimtől veszem el az időt.” (alsó tagozatos pedagógus)

Az egyik intézményvezető egy érdekes dologra mutatott rá: kihangsúlyozta, hogy az előző tanévben, először sok év után, nem volt egyetlen pályázat sem az iskolában, aminek azért

örült nagyon, mert végre sikerült időt szakítaniuk a visszacsatolások elkészítésére és annak vizsgálatára, hogy amit csináltak, eredményes volt-e. Ez jól rámutat arra, hogy nem minden esetben csak maga a pályázat fontos, hiszen ez adott esetben akkor plusz munkaterhelést jelenthet, hogy az elvégzett munka ellenőrzésére nem jut idő.

A különböző pályázatok, fejlesztési projektek minden iskolában kisebb-nagyobb mértékben jellemzők, és ez egyértelműen a munkaterhek növeléséhez is hozzájárul. Plusz feladatok vannak, nem ritkán a hétvégéket is rá kell áldozni erre, mert – ahogy az egyik intézményvezető megfogalmazza – „*a fejlesztés nem mehet a tanítás, a gyerekekkel való foglalkozás kárára.*” A fejlesztések viszont nemcsak adminisztrációs terheket jelentenek, de munkaszervezési problémákat is, hiszen rengeteg hosszúidejű tréning társul hozzájuk, miközben a tanítás sem állhat le.

A munkaerő-gazdálkodást megnehezíti a sok továbbképzés. A TÁMOP pályázat miatt a tagintézményekben egyszerre 6-9 ember van távol akár több napig is. Őket szinte lehetetlenség pótolni. (igazgató)

Több interjúalany véleménye szerint, az iskolai élet ritmusával összeegyeztethetetlen a programokhoz kapcsolódó pedagógus-továbbképzések időbeosztása. Sem a hétközbenre időzített, vagyis a tanítási időben zajló képzések, sem a hétvégére szervezettek nem váltanak ki pozitív visszhangot. A hétközbeni képzés nagy terhet ró az intézményre, mivel nehéz szaktanári helyettesítést biztosítani a képzésben résztvevők helyére, a második esetben pedig a résztvevő pedagógusok egy teljes iskola-hét után nem tudnak kellően koncentrálni a továbbképzés témáira, s a továbbképzést következő hetüket is pihenés nélkül kell végigcsinálniuk. Ráadásul sokuknak az a tapasztalatuk, hogy ritkán hallanak a tanórákon is hasznosítható dolgokat, s több válaszadó úgy véli, hogy háromból általában két képzés pusztán időpocsékolás. A megkérdezett intézményvezetők közül ketten felvetették, hogy sokkal hasznosabb lenne, ha a tanártovábbképzések június és augusztus folyamán zajlanának, ekkor ugyanis nem veszélyeztetnék az iskolai munka zavartalanságát.

Összegzés

Az on-line időmérleg kutatás eredményei megerősítik a korábbi hazai és nemzetközi kutatások tapasztalatait. *A magyar pedagógusok kötelező óraterhelése nem tekinthető magasnak a nemzetközi átlaghoz képest, a teljes heti terhelésük pedig hasonló, mint az angol, skót és osztrák pedagógusok – ugyanilyen módszerrel mért – munkaterhelése.* A válaszadó pedagógusok óraszámát átlagosan heti 22 óra, a kötelező órák száma pedig átlagosan 19 óra. A teljes heti munkaterhelés, amely minden olyan tevékenységet magában foglal, amely a pedagógus munkakörhöz kötődik, átlagosan 51 óra, amely azonban jelentősen szóródik. A teljes heti munkaterhelésből 45,3 óra esik a hét öt munkanapjára és 5,7 óra a két szabadnapra. A 2008-as – kérdőíves egyszeri felmérés a pedagógus munkaterhekről – kisebb heti óraszámot (42 a 45-tel szemben) mutatott. Ennek okai lehetnek egyrészt, hogy a terhek azóta növekedtek (a nemzetközi felmérések is azt mutatják, hogy a pedagógusok terhei időben növekedtek az elmúlt évtizedben), de magyarázat lehet a különböző adatfelvételi technika. Nemzetközi tapasztalat, hogy a kérdőíves egyszeri időpontban zajló felvételek kisebb terhelést mutatnak ki, mint a több napon át vezetett időmérleg kutatás naplózási technikával felvett adatai.

A munkaterhelésben most is – akárcsak a 2008-as pedagógus munkateher vizsgálatkor – *jelentős szóródás tapasztalható*. A válaszadó pedagógusok 5,4 százaléka egy héten 35 óránál kevesebbet dolgozik, 17,1 százaléka pedig 60 órát vagy többet, ami azt jelenti, hogy jelentős a túlterhelt pedagógusok aránya, amivel párhuzamosan ugyanakkor az alulterhelés is megfigyelhető. A vezetők és az osztályfőnökök, szakmai munkaközösségvezetők jelentősen túlterheltek. A legtöbb időt a teljes állású, vezető beosztásban dolgozó és a teljes munkaidőben foglalkoztatott, de tanítással csak részmunkaidőben foglalkozó tanárok töltik munkával. Mindkét csoport tagjaira 54,5 órás munkaterhelés jellemző. Legalacsonyabb a munkaterhelése a részmunkaidőben foglalkoztatott pedagógusoknak, azonban ők is hetente 40 órát töltenek a tanári munkájukhoz kapcsolódó feladatokkal. A többi csoport az átlagoshoz közeli 50-52 órás munkaterhelésről számolt be. A teljes munkaidejű „osztálytermi” pedagógusok közül az órakedvezményel rendelkezők munkaterhelése magasabb, mint az órakedvezményel nem rendelkezőké. Tanítási feladatai nem alacsonyabbak érdemben (sőt, az 1-2 órakedvezményel rendelkezők többet tanítanak) az órakedvezményel nem rendelkezőkhöz képest. Ezzel párhuzamosan azonban a pedagógus munkakörbe tartozó, nem tanítási feladatokra és az iskolamenedzsmenttel, iskolai rendezvényekkel összefüggő tevékenységekre lényegesen több időt fordítanak.

A *pályakezdők és fiatalok* – akárcsak a TALIS, vagy a 2008-as pedagógus munkateher vizsgálat eredményei mutatták – *nincsenek túl kedvező helyzetben*. A fiatalabb korosztályok heti óraszámra 2 órával meghaladja a legidősebbek óraszámát, a kötelező óraszámok tekintetében azonban alacsonyabb a különbség, jóllehet, még mindig az idősebbek javára. A határozott idejű foglalkoztatás azonban főleg a pályakezdő pedagógusokat érinti, akik körében közel ötször annyi a határozott idejű szerződéssel foglalkoztatottak aránya, mint a nem pályakezdők körében (5. ábra). Ugyancsak megemlítendő, hogy a határozott időre alkalmazott pályakezdők 55 százalékából 46 százalék legfeljebb egy tanévre szóló szerződéssel rendelkezik.

A *munkaterhelést jelentősen növelheti annak intenzitása*. A pedagógusok terhelése eltérő lehet annak függvényében, hogy hányféle tantárgycsoportban oktatnak, hiszen az eltérő tantárgycsoportokra való felkészülés időigénye nagyban eltérhet. Eredményeink szerint a pedagógusok közel negyede egy, 30 százaléka kettő, kicsivel több, mint ötöde három tantárgycsoportban is tart órát, 22 százalék viszont 4 vagy több csoportban. A pedagógusok munkaterhelését a tanított tárgycsoportok mellett befolyásolja az is, hogy hány osztályt, tanulócsoporthoz tanítanak. Több csoporttal való találkozás több váltást jelent a pedagógiai munkában. A pedagógusok átlagosan 7-8 csoporttal foglalkoznak egy héten, de a pedagógusok közel 40 százaléka ennél több csoporttal foglalkozik.

A *pedagógusok a tanításon kívül egyéni szakmai tevékenységekkel töltik a legtöbb időt, vagyis órára készüléssel, tanulóértékeléssel stb.* A *következő legnagyobb időigényű tevékenységcsoport* az asszisztensi jellegű tevékenységek csoportja, vagyis az olyan szervezési, illetve *nem szigorúan pedagógiai jellegű adminisztratív tevékenységek csoportja*, amelyek végzéséhez nem feltétlenül szükséges pedagógusi előképzettség. A válaszadó pedagógusok egy héten átlagosan 18,5 órát töltenek osztálytermi tanítással, 1,9 órát nem osztálytermi tanítással (pl. korrepetálás, szakkör), 11,9 órát fordítanak előkészületekre és felkészülésre. A pedagógus munkakörbe tartozó, nem tanítási feladatokkal (pl. diákok felügyelete, kísérése, étkeztetése, fogadóórán való részvétel, szülőkkel való kapcsolattartás, osztályfőnöki tevékenység, stb.) 9,5 órát töltenek, az iskolamenedzsmenttel kapcsolatos tevékenységekkel 3,2 órát foglalkoznak, míg egyéni professzionális tevékenységekre (pl. továbbképzés, önképzés) 6,1 óra jut hetente.

A nők a férfiaknál lényegesen több időt fordítanak a készülésre (8,3 óra vs. 6,7 óra), ahogy a fiatalabbak és a pályakezdők is több időt szánnak ilyen jellegű tevékenységre. A 20-29 éves pedagógusok hetente 10,4 órát készülnék, míg az 50 évnél idősebbek kereken 7 órát. *A felkészülésre fordított idő a kizárólag általános iskolai képzést és az öt évfolyamnál hosszabb, érettségit adó intézmények pedagógusai körében a legmagasabb (8,7 óra), míg a kizárólag szakiskolaként működő intézményekben a legalacsonyabb (5,3 óra).* Az ingyen étkező és halmozottan hátrányos helyzetű diákok arányának növekedése lényegesen növeli a pedagógusok felkészülésre fordított idejét.

Dolgozatjavításra, szöveges értékelések írására hetente átlagosan 3,6 órát szánnak a teljes állású, osztálytermi pedagógusok, ami *a heti teljes munkaterhelés 7 százalékáa.* A felkészüléshez hasonlóan a nők ezzel a tevékenységtípussal is több időt töltenek, átlagosan 0,7 órával. A pályakezdők némiképp kevesebb időt szánnak dolgozatok javítására. Az intézménytípusok közti különbségek azt mutatják, hogy *az érettségit adó iskolákban dolgozó pedagógusok töltik a legtöbb időt hetente a tanulók értékelésével, míg a kizárólag szakiskolai képzést nyújtó intézmények oktatói a legkevesebbet.* Az ingyen étkező és a halmozottan hátrányos helyzetű diákok arányának növekedésével párhuzamosan csökken az értékeléssel töltött idő. Az ingyen étkezőket és HHH-s tanulókat a legkisebb arányban oktató intézményekben 4 órát töltenek a tanárok értékeléssel, szemben például a legalább 30 százalékban halmozottan hátrányos helyzetű diákokat tanító intézmények 2,8 órájával.

Egy osztálytermi tanár átlagosan hetente 3,5 órát tölt adminisztratív típusú tevékenységekkel, ugyanakkor igen jelentős eltérések adódnak. A válaszadók 21 százalékáa kevesebb, mint 1 órát, 22 százalékáa azonban több mint 5 órát (azaz munkaterhelésének legalább 10 százalékát) fordít hetente ilyen jellegű tevékenységekre.

Az óvodapedagógusok heti átlagos munkaterhelése 46,2 óra, amely természetesen igen különbözik az egyes pedagógusok esetében. A válaszadó óvodapedagógusok 5,3 százalékáa egy héten 35 óránál kevesebbet dolgozik, azaz alulterheltek nevezhetők, 11,6 százalékáa pedig 55 órát vagy többet tölt a munkájához kapcsolódó tevékenységekkel, ami azt jelenti, hogy jelentősen túlterhelt. A teljes heti munkaterhelésből 42,6 óra esik a hét öt munkanapjára és 3,6 óra a két szabadnapra.

A válaszadó óvodapedagógusok egy héten átlagosan 27,5 órát töltenek az óvodai csoporttal, 4,1 órát fordítanak előkészületekre, 6 órát szánnak a munkakörbe tartozó, nem csoportban zajló feladatokra (pl. csoportnapló vezetése, a gyerekek kísérése, fogadóórán való részvétel, szülőkkel való kapcsolattartás, stb). A válaszadók átlagosan 2,8 órát töltenek az óvodai rendezvényekkel összefüggő feladatokkal, óvodamenedzsmenttel, míg egyéni professzionális tevékenységre (pl. továbbképzés, önképzés) 5,8 óra jut hetente.

Mit mondanak vajon ezek az adatok nemzetközi összehasonlításban? A heti kötelező óraszám (19-22) nem tekinthető kimagaslónak, a heti teljes óraterhelés pedig hasonló az angol és osztrák kollegákéhoz, akik szintén attól szenvednek, hogy úgy érzik, nagyon sokat dolgoznak, miközben nem kapják meg az ehhez szükséges társadalmi elismerést. Ugyanakkor paradox módon *a magyar pedagógusok éves terhelése nemzetközi összehasonlításban az OECD Education at a Glance című kiadványa alapján az alacsonyabbak közé tartozik!* Az ellentmondást részben az magyarázza, hogy *a magyar tanév rendjén belül a szorgalmi időtartam a rövidebbek közé tartozik,* így ugyanaz a feladatmennyiség rövidebb időre

zsúfolódik össze, ezzel növelve a heti óraterhelést, másrészt azzal, hogy a túlterheltség érzetét nem feltétlenül a munkaidő hossza befolyásolja, sokkal inkább a munkakörülmények.

Ugyanakkor a túlterheltség érzése elsősorban nem a munkával töltött idő hosszától, mint inkább egyéb, gyakran szubjektív tényezőtől függ. A kutatás eredményei is arra világítottak rá, hogy nem annyira a kötelező óraszámok, mint inkább a társadalmi elismerés hiánya, az adminisztratív terhek megnövekedése, a hátrányos helyzetű tanulókkal való foglalkozás és szüleikkel való kapcsolattartás, az egyenetlen terhelés és a kiszámíthatatlan oktatáspolitikai az, ami leginkább csökkenti a pedagógusok komfortérzetét és növelik a túlterheltség érzetét. A pedagógusoknak ez az életérzése világjelenség és nagyrészt a pedagógusszakma kiterjesztett szerepfelfogásából ered.